



**ЯКІВ ПЕТРОВИЧ ДІДУХ  
ТВОРЧИЙ ШЛЯХ У БОТАНІЧНІЙ НАУЦІ**

**(до 70-річчя від дня народження)**

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного

Д.В. Дубина, О.О. Кучер,  
О.О. Чусова, М.В. Шевера

ЯКІВ ПЕТРОВИЧ ДІДУХ  
Творчий шлях у ботанічній науці  
(до 70-річчя від дня народження)

Київ  
2018

Дубина Д.В., Кучер О.О., Чусова О.О., Шевера М.В. Яків Петрович Дідух. Творчий шлях у ботанічній науці (до 70-річчя від дня народження). – Київ: СПД Попов Д.В., 2018. – 65 с.

Висвітлено життєвий шлях і наукову діяльність українського науковця – геоботаніка, флориста, еколога, завідувача відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України та премії НАН України ім. М.Г. Холодного, академіка НАН України, доктора біологічних наук, професора Якова Петровича Дідуха. Наведено список його наукових праць.

Книга буде цікавою фахівцям у галузі біології, екології, історії науки, а також науковій громадськості, викладачам вузів, аспірантам і студентам.

Відповідальний редактор  
чл.-кор. НАН України С.Л. Мосякін  
(Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України)

Рецензент  
д.б.н., проф. С.Я. Кондратюк  
(Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України)

Рекомендовано до друку Вченою радою  
Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України  
(протокол № 6 від 10 квітня 2018 р.)

УДК: 94(001): 016: 581.9 +581.5

© Д.В. Дубина, О.О. Кучер, О.О. Чусова, М.В. Шевера, 2018  
© Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, 2018

## ЖИТТЄПИС

---

**7 травня 1948 р.** – народився у с. Городок Рівненської обл.

**1955 – 1966 рр.** – учень Городоцької середньої школи.

**1966 – 1970 рр.** – молодший науковий співробітник Рівненського краєзнавчого музею.

**1970 – 1972 рр.** – старший науковий співробітник музею.

**1966 – 1972 рр.** – студент біологічного факультету (заочної форми навчання) рівненського філіалу Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка (тепер Національний університет імені Тараса Шевченка), спеціалізація ботаніка.

**1970 – 1971 рр.** – брав участь в експедиціях під керівництвом проф. В.Д.Авдеева по Південному Уралу з метою пошуку нафти та газу за рослинними біоіндикаторами, а також по степах Чуйського тракту на Алтаї (Росія).

**1972 – 1973 рр.** – методист Рівненської обласної дитячої екскурсійної станції.

**1973 – 1975 рр.** – аспірант відділу систематики та географії Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР (тепер Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України).

**1976 – 1977 рр.** – провідний інженер відділу геоботаніки Інституту.

**1977 – 1979 рр.** – молодший науковий співробітник відділу геоботаніки Інституту.

**1977 р.** – захист кандидатської дисертації на тему «Флора Ялтинского горно-лесного государственного заповедника, ее структурно-сравнительный анализ».

**1979 – 1986 рр.** – старший науковий співробітник відділу геоботаніки Інституту.

**1980 р.** – опубліковано монографію «*Ялтинский горно-лесной государственный заповедник*» (Ю.Р. Шеляг-Сосонко, Я.П. Дидух).

**1981 р.** – учасник експедицій по Паміро-Алаю (Таджикистан) та на науково-дослідному судні «Академик Вернадский» по Індійському океану

(Сейшели, Кенія, Маврікій, Мадагаскар, Сінгапур, Індія, Шрі-Ланка, Мальдіви, Сокотра, Греція).

**1982 р.** – опубліковано монографію «*Карадагский государственный заповедник*» (Я.П. Дидух, Ю.Р.Шеляг–Сосонко).

**1985 р.** – опубліковано монографію «*Государственный заповедник “Мыс Мартьян”*» (Ю.Р. Шеляг–Сосонко, Я.П. Дидух, Е.Ф.Молчанов).

**1986 – 1988 рр.** – провідний науковий співробітник відділу геоботаніки Інституту.

**1987 р.** – опубліковано монографію «*Зеленая книга Украинской ССР*» (Ю.Р. Шеляг–Сосонко, С.М. Стойко, Я.П. Дидух и др.).

**1988 – 1989 рр.** – виконувач обов'язків завідувача відділу екології Інституту.

**1988 р.** – захист докторської дисертації на тему «Дифференциация растительного покрова Горного Крыма».

**1989 – 2012 рр.** – завідувач відділу екології фітосистем Інституту.

**1989 – 1996 рр.** – заступник директора з наукової роботи Інституту.

**1991 р.** – опубліковано монографію «*Продромус растительности Украины*» (Ю.Р. Шеляг–Сосонко, Я.П. Дидух, Д.В. Дубына и др.).

**1992 р.** – до тепер (за сумісництвом) – професор кафедри екології природничого факультету Національного університету «Києво–Могилянська Академія».

**1992 р.** – опубліковано монографію «*Растительный покров Горного Крыма (структура, динамика, эволюция и охрана)*» (Я.П. Дидух).

**1993 р.** – експедиція по Південній Італії.

**1994 р.** – присуджено премію НАН України імені М.Г. Холодного за цикл робіт «Рослинний покрив і флора Півдня України та їх антропогенна трансформація»;

– обраний академіком Української екологічної академії наук;

– опубліковано монографії «*Фітоіндикація екологічних факторів*» (Я.П. Дідух, П.Г. Плюта), «*Популяційна екологія*» (Я.П. Дідух);

– експедиція в Судети (Польща).

- 1995 р.** – присвоєно вчене звання старший науковий співробітник.
- 1998 р.** – опубліковано монографію «*Український природний степовий заповідник. Рослинний світ*» (В.С. Ткаченко, Я.П. Дідух, А.П. Генів та ін.);  
– експедиція в Татри (Польща).
- 1999 р.** – присвоєно вчене звання професора;  
– експедиція в Татри (Польща), Іспанію, Андорру, Португалію.
- 2000 р.** – започатковано наукове видання «*Екофлора України*», опубліковано його перший том за ред. Я.П. Дідуха;  
– експедиція в західні регіони Польщі.
- 2002 – 2003 рр.** – заступник директора з наукової роботи Інституту.
- 2003 р.** – обраний членом–кореспондентом НАН України.
- 2003 – 2008 рр.** – директор Інституту, головний редактор «Українського ботанічного журналу».
- 2004 р.** – член ради Національного комітету України з програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера».
- 2005 р.** – експедиція в Атлаські гори (Марокко).
- 2006 р.** – обраний віце–президентом Українського ботанічного товариства.
- 2008 р.** – присуджено почесне звання «Заслужений діяч науки і техніки України».
- 2009 р.** – вийшли друком 2–ге видання «Червоної книги України. Рослинний світ» за ред. Я.П. Дідуха та «Зелена книга України» за ред. Я.П. Дідуха.
- 2011 р.** – опубліковано монографії «*The ecological scales for the species of Ukrainian flora and their use in synphytoindication*» (Ya.P. Didukh), «*Біотопи лісової та лісостепової зони України*» за ред. Я.П. Дідуха.
- 2012 – до тепер** – завідувач відділу геоботаніки та екології Інституту;  
– опубліковано монографії «*Основи біоіндикації*» (Я.П. Дідух) та «*Біотопи м. Києва*» (Я.П. Дідух, У.М. Альошкіна).

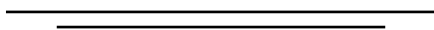
**2013 р.** – присуджено Державну премію України у галузі науки і техніки за цикл праць «Розробка наукових основ та методів біоіндикації і біомоніторингу природних екосистем України» та нагороджено відзнакою НАН України «За наукові досягнення».

**2016 р.** – опубліковані монографії *«Кліматогенні зміни рослинного світу Українських Карпат»* за ред. Я.П. Дідуха та І.І. Чорнея, *«Біотопи Гірського Криму»* за ред. Я.П. Дідуха.

**2017 р.** – затверджено членом Наукового комітету Національної ради України з питань розвитку науки і технологій при Кабінеті Міністрів України.

**2018 р.** – обраний академіком НАН України;

– обраний науковим редактором підготовки розділу «Територіальні і прісноводні екосистеми та їхні послуги для шостої (2019–2022) доповіді МГЕЗК».



## **ЯКІВ ПЕТРОВИЧ ДІДУХ. ТВОРЧИЙ ШЛЯХ У БОТАНІЧНІЙ НАУЦІ**

---

7 травня 2018 р. виповнюється 70 від дня народження і 50 років наукової діяльності видатного вченого ботаніка – еколога, завідувача відділу геоботаніки та екології Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, доктора біологічних наук, професора, академіка НАН України, Заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата Державної премії України в галузі науки і техніки та премії НАН України ім. М.Г. Холодного, автора фундаментальних праць, які мають першорядне значення в екології фітосистем, фітоценології, фітогеографії, флорології, фітосозології Якова Петровича Дідуха.

Яків Петрович є представником когорти учених, які своїм аналітичним синтезом, що базується на великому досвіді, набутому щоденною наполегливою та копіткою працею, постійно демонструють інтелектуальну стратегію, яка відкриває нові шляхи подальшого розвитку наук. Він відзначається широкою ерудицією, креативністю, натхненням у дослідницькій роботі, а також здатністю захопити своїми науковими ідеями і об'єднати фахівців різних напрямків для вирішення найактуальніших наукових проблем. Його невичерпна енергія і талант вченого, висока організованість, багаті знання стали школою життя і плідної праці для численних учнів і колег Ювіляра.

Я.П. Дідух – визначний учений в галузях геоботаніки, екології рослинного світу, фітогеографії, флористики, фітосозології, які є ключовими та актуальними напрямками сучасної фітобіології. Характерною рисою вченого є пошук і розроблення нових методологічних підходів і методів дослідження та їх практичне використання. Ним запропоновані, вдосконалюються і використовуються нові підходи й методи для вирішення широкого кола важливих дискусійних проблем біологічної науки – класифікації, районування, динаміки, еволюції рослинного покриву та його охорони, що розглядаються дослідником через призму впливу екологічних факторів. Суттєвою їх новизною є застосування термодинамічних та синергетичних підходів до пізнання організації та розвитку біоценозів. Якісно новою є запропонована Я.П. Дідухом концепція охорони біорізноманіття й формування системи заповідних об'єктів на екологічних засадах. Наукові праці Ювіляра визначають перехід геоботаніки від описової, констатуючої на якісно новий кількісно-порівняльний, структурно-функціональний рівень розвитку цієї науки.

Я.П. Дідух народився на Рівненщині – у с. Городок, розташованому на пагорбах Волинської височини, в краю мальовничої та багатой природи і славної історії, у селянській родині. Тому ще з ранніх років пізнав



нелегку працю. З 14 років до закінчення школи працював на розкопках під керівництвом відомого археолога І.К. Свешнікова. Ще навчаючись у школі (1964) він познайомився з відомими ботаніками – професором В.Д. Авдеевим та І.М. Носалем, що визначило його подальший шлях. Це були перші вчителі, з якими він захоплено поринав у царину рідної природи. Саме у їх спільноті розквітла його велика любов до ботанічної науки, що стала основою всього життя.

Наукові дослідження Я.П. Дідух розпочав ще в студентські роки, під час навчання у Рівненському філіалі Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Водночас він працював на посаді наукового співробітника Рівненського краєзнавчого музею (1966–1970). Як працівник музею мав можливість брати участь у краєзнавчих експедиціях по різних цікавих куточках області. Перша наукова стаття Якова Петровича, опублікована у 1972 р. в «Українському ботанічному журналі», була присвячена опису нового місцезнаходження ендемічного виду – самосилу передгірного (*Teucrium praemontanum* Клоков), що був знайдений автором на крейдяних відслоненнях біля с. Мильча Дубнівського р-ну. Пізніше було надруковано ще ряд праць, присвячених поширенню рідкісних рослин на Рівненщині.

В Україні в цей період був створений Державний комітет з охорони природи та розпочалося формування мережі заповідних об'єктів, що сприяло активізації ботанічних досліджень, зокрема рослинного покриву майбутніх природоохоронних територій. Серед перших об'єктів був заказник державного значення «Вишнева гора», що завдячувало праці Я.П. Дідуха та було основою його курсової роботи. Об'єктом дослідження, обраного для дипломної роботи, стала степова рослинність Рівненщини. Матеріали пізніше опубліковано в «Українському ботанічному журналі» (1974).

Ще студентом Я.П. Дідух брав участь у експедиціях під керівництвом В.Д. Авдеева по Приураллю (1970–1971). Їх метою було виявлення родовищ нафти та газу за рослинами-біоіндикаторами. Вивчав також рослинність степів Чуйського тракту Алтаю. Все це формувало та розвивало ботанічний світогляд майбутнього вченого.

Після вступу до аспірантури відділу систематики та флористики Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного АН УРСР у 1973 р. Я.П. Дідух затверджено тему «Структурно-порівняльний аналіз флори Ялтинського гірсько-лісового державного заповідника» (науковий керівник Ю.Р. Шеляг-Сосонко). Заповідник лише був створений, і існувала велика потреба в інвентаризації його рослинного покриву. Тому, окрім флори, Я.П. Дідух досліджував і рослинність. Це суттєво відрізняло його роботу від типових дисертацій флористичного спрямування. Поряд із застосуванням на той час нового системного підходу до трактування флори, було введено поняття «флороценотичний комплекс» (Шеляг-Сосонко, Дідух, 1989), яке у результаті дискусій на робочій нараді з порівняльної флористики

(Нерінга, Литва) було трансформовано в поняття «ценофлора». Цей термін визнано флористами і геоботаніками. Ценофлора відображає флористичний склад певних типів ценозів, більшою мірою відмінних, ніж подібних між собою. Тому вона є об'єктом для порівняння та дозволяє з'ясувати закономірності формування флор. Кількісний розподіл видів за певними властивостями науковці трактували як характеристику відповідної структури (географічної, біоморфологічної, екологічної), що теж є об'єктом порівняння. Такий підхід, розроблений на основі аналізу гетерогенної флори Гірського Криму, зміщував акценти від описового характеру флори на порівняльний і визначався як структурно-порівняльний аналіз. На основі такого підходу була детально досліджена структура ялівцевих рідколісь, соснових лісів, зроблені оригінальні висновки щодо історії розвитку букових лісів та лук Гірського Криму (Дидух, 1985, 1987). Крім Ялтинського заповідника, флористичні та геоботанічні дослідження проведено в цілому ряді інших заповідних об'єктів – Карадазькому (Дидух, Шеляг-Сосонко, 1982), Мис Мартьян (Шеляг-Сосонко, Дидух, Молчанов, 1985), заказниках Агармиш (Дідух, 1981), Куболач (Дидух, Любченко, Вакаренко, 1987), степових масивів Карабі-яйли (Дідух, 2014), Чигині (Золоте) (Дідух, Шеляг-Сосонко, 1980), Тарханкуту (Дідух, Вакаренко, 1987) тощо.

Ювіляр завжди з великою цікавістю ставився до виявлення нових місцезнаходжень, зокрема раритетних видів, та вивчення еколого-ценотичних умов їх місцезростань. Він особисто або у співавторстві описав нові локалітети таких рідкісних видів, як *Daphne sneorum* L. (Дідух, 1974), *D. taurica* Kotov (Расевич, Дідух, 2006), *D. laureola* L. (Расевич, Дідух, 2007), *Asplenium* × *heuflerii* Reichardt, *Woodsia alpine* (Bolton) S.F. Gray (Перегрим, Дідух, 2014), *Caragana frutex* (L.) C. Koch, *Ephedra distachya* L. (Дідух та ін., 2014), *Spiraea podolica* Włocki, *S. pikowiensis* Besser (Федорончук, Дідух, Белемець, 2015; Белемець та ін., 2016), *Sesleria uliginosa* Oriz (Дмитраш-Вацеба, Дідух, Шумська, 2016). Виявлено також ряд нових або забутих видів на території України – *Centaurea alpestris* Hegetschw (Дідух, 1976), *Allium obliquum* L. (Дидух, Камелин, Куковица, 1982), *Thalictrum bauhinii* Crantz (Дидух, Куковица, 1980), *Viola jooi* Janka (Шеляг-Сосонко, Дідух, Куковица, 1980), *Silene coringifolia* Andr. (Бортняк, Дідух, Шеляг-Сосонко, 1979), зокрема Криму – *Thalictrum lucidum* L. (Вакаренко, Дидух, 1986), Татарської Автономної Республіки – *Chaenorrhinum viscidum* (Moench) Simonk. (Авдеєв, Дідух, 1976). Особливу увагу Ювіляр приділяв орхідним. Він виявив декілька десятків їх нових місцезнаходжень на території України (Протопопова, Дидух, 1980; Дидух 1983; Черевченко, Дідух, Андрієнко, 1984 та ін.). Стало прозивним висловлювання Я.П. Дідуха стосовно виявлення нових місцезнаходжень видів: «Бачить не той, у кого гострий зір, а той, хто знає, що шукає».

Узагальнення даних з умов зростання рідкісних видів знайшло відображення в оригінальних підходах щодо оцінки їх активності (Дидух, 1982) і теорії відтіснення реліктів Уоллеса (Дидух, 1988). Ювіляр переконливо довів, що їх сутність полягає не у зростанні рідкісних видів у непорушених, малодоступних місцях, а в умовах послабленої ценотичної конкуренції. Саме на такому підході ґрунтується і оселищна концепція охорони видів, яку розвиває учений.

Широкі флористико-географічні напрацювання та відповідні висновки Ювіляра ґрунтуються на матеріалах, отриманих під час багаторічних експедицій. В Україні вже майже не існує куточків, які б не були охоплені його дослідженнями. Як приклад: протягом одного року він проводив експедиції на північному заході у Шацькому НПП, північному сході – Деснянсько–Старогутському НПП, на заході – на Закарпатті, південному заході – на о. Зміїному, південному сході – на Донецькому кряжі. Я.П. Дідуха особливо захоплюють дослідження у горах. У різні роки він подорожував по Південному Уралу (1970, 1971), Алтаю (1971), Паміро–Алаю (1981), Судетах, Татрах, Апеннінах, Піренеях, Сьєрра–Невада, Атлаських горах. У 1981 р. був учасником експедиції НДС «Академик Вернадский» по Індійському океану, де протягом п'яти місяців разом з іншими науковцями досліджував рослинність Сейшел, Кенії, Мадагаскару, Маврікію, Сінгапуру, Індії, Шрі–Ланки, Мальдівів. Матеріали опубліковано у численних працях (Шеляг–Сосонко та ін., 1982а, б; Сипайлова та ін., 1982).

З другої половини 90–х років він активно співпрацює з польськими вченими А. Боратинським, З. Денисюком, Г. Ішкуло та протягом кількох років досліджує різні регіони Польщі, а також Іспанії, Португалії, Андорри, Марокко. Результати представлені у багатьох публікаціях і стосуються поширення, умов зростання, анатомо–морфологічних та систематичних особливостей різних таксонів: *Diphasiastrum alpinum* (L.) Holub (Boratyński, Didukh, 1998), *Empetrum* s.l. (Дідух, Боратинський, 1999; Boratyński, Didukh, 2000), *Pinus uncinata* Romoud (Boratyński, Didukh, Tomaszewski, 2000), *Taxus baccata* L. (Boratyński, Didukh, Lucak, 2001, 2004; Iszkuło et al., 2005, 2012), *Celtis* L. (Дідух, Боратинський, 2002), *Loiseleuria procumbens* (Boratyński, Didukh, 2002), *Rhododendron myrtidolium* Schott & Kotschy (Waldon, Didukh, 2004; Boratyński et al., 2006), *Pinus mugo* Turra (Tsaryk et al., 2006). На основі ґрунтовних досліджень у Польщі, Іспанії, в Україні, Португалії, Марокко, зборів з Ізраїлю з'являються колективні публікації із порівняння анатомо–морфологічних ознак хвойних деревних порід *Juniperus phoenicea* L. (Mazur et al., 2003), *J. excelsa* M. Bieb. (Mazur et al., 2004), *J. oxycedrus* L. s.l. (Klimko et al., 2005, 2007; Sobierajska et al., 2012; Boratyński et al., 2014), *J. thurifera* L., *J. foetidissima* Willd. (Boratyński et al., 2005; Marcysiak et al., 2007), *Cupressus atlantica* Gaussen (Sękiewicz et al., 2014). За участю польських та іспанських ботаніків (А. Боратинський,

А. Ромо) з території Криму описано новий для науки вид – *Thesium krymense* Romo, Didukh et Boratyński (Romo, Didukh, Boratyński, 2004).

Після закінчення аспірантури, протягом десяти років, Я.П. Дідух продовжував дослідження рослинного покриву Гірського Криму. На основі узагальнення, детального аналізу рослинного покриву було підготовлено докторську дисертацію «Диференціація рослинного покриву Гірського Криму», захищену в 1988 р. на засіданні провідної в колишньому СРСР Спецради зі спеціальності «ботаніка» Ботанічного інституту ім. В.Л. Комарова АН СРСР (Ленінград). Пізніше результати дисертації було доопрацьовано і опубліковано у монографії «Растительный покров Горного Крыма» (Дідух, 1992). Книга стала підручником для багатьох початківців і більш зрілих ботаніків, вже є раритетом та потребує перевидання. У ній, що особливо слід підкреслити, крім встановлення основних закономірностей диференціації рослинного покриву, зумовлених зміною гідротермічного режиму, важливим у науковому відношенні є висновок щодо генезису флори Гірського Криму. Автор достатньо аргументовано заперечує широко визнану гіпотезу про розселення видів по древніх «мостах суші» із Понтиди. Він переконливо довів, що формування флори, її специфіка визначалася орографічними особливостями та кліматом Причорномор'я, тобто екологічними гідротермічними особливостями регіону. Морський басейн розглядається не як бар'єр розповсюдження видів, а визначає специфіку флористичного складу. Ця ідея була розвинута у праці «Роль екології та географії рослин у розробці проблем розвитку рослинного світу» (Дідух, 2009). У роботі обґрунтовано поняття «ценофлора» і проведено структурно-порівняльний аналіз, що у подальшому отримало розвиток у відповідних методичних працях (Дідух, Ковтун, 2004) та при дослідженні флор інших регіонів автором і його учнями (Дідух та ін., 1999; Дідух, Фіцайло, 2002). Саме на прикладі кількісного розподілу видів флори за географічною структурою як «способу упаковки ареалів», що відображає певну організацію, впорядкованість, закономірність, було сформульовано оригінальний висновок, який дістав влучну назву «ефект мішені» (Дідух, 2007, 2009). 70–80 рр. минулого сторіччя у науковій діяльності Я.П. Дідуха можна розглядати як флористично-геоботанічні, що завершилися захистом докторської дисертації. Водночас це стало стимулом і відкрило нові перспективи для подальших досліджень.

Важливу рисою нашого колеги є вміння спрямувати співробітників на розв'язання актуальних проблем. З 1988 р. Я.П. Дідух обіймає посаду завідувача відділу екології фітосистем, в якому працювали переведені з Інституту географії АН УРСР ґрунтознавці Ф.В. Вольвач і Л.В. Перегуда, кліматолог П.Г. Плюта, гідролог Г.М. Каркуцієв, а також геоботаніки Т.Л. Андрієнко, О.І. Прядко та ін. Завдяки цьому з'явилася можливість розвитку ідей фітоіндикаційного напрямку. Методика фітоіндикації

ґрунтується на використанні екологічних амплітуд видів відносно різних екофакторів, що відображаються у вигляді відповідних шкал (бальних оцінок). Оскільки подальші розрахунки базуються на кількісному розподілі видів у ценозах, тобто геоботанічних описах, то отримані результати відображають ценотичний (екосистемний) рівень організації, тому цей метод отримав назву «синфітоіндикаційний». Слабким його місцем вважалося те, що бальні показники не завжди вдається перевести в абсолютні дані, тому паралельно з розробкою шкал проводилися інструментальні польові заміри і встановлювалися відповідні залежності. На цей час в Інституті з'явилися перші персональні комп'ютери, були підготовлені відповідні фахівці. Розгорнуто роботи з порівняння екологічних шкал, розроблених різними авторами, та розпочалося формування власних шкал з урахуванням матеріалів геоботанічних досліджень у різних регіонах України. Принципово новою стала розробка шкали карбонатності ґрунтів. Для польових досліджень організовано комплексні експедиції в різні регіони України, в яких отримано матеріали, що репрезентують різні типи угруповань. Результати відображені в публікаціях 90-х рр.: Шацький НПП (Дідух, Плюта, Каркуцієв, 1998), мережа природоохоронних об'єктів – Надслучанська Швейцарія (Дідух, Плюта, Каркуцієв, 1993), Вишнева гора (Дідух, 1993), долини р. Західний Буг (Дідух, Плюта, Кузярин, 1994) та р. Свитеньки (Дідух, Плюта, Каркуцієв, 1993), Черкаський бір (Дідух, Вольвач, Темченко, 2006), Холодний яр (Дідух, Плюта, Чумак, 1992), Канівські дислокації (Дідух та ін., 1999), заказник «Лісники» (Київ) (Дідух, Чумак, 1992; Андрієнко та ін., 1994), Присамар'я (Дідух, Каркуцієв, Плюта, 1992), долина р. Ворскли (Дідух, Плюта, Каркуцієв, 1991), околиці м. Суми (Вакал, Дідух, 1991) тощо. Вони узагальнені у монографії «Фітоіндикація екологічних факторів» (Дідух, Плюта, 1994). У роботі викладено результати всебічного аналізу фітоіндикації, розкрито зміст фітоіндикаційних шкал та методика оцінки кліматичних, едафічних та ценотичних факторів на основі ординаційного та градієнтного методів на прикладі матеріалів, зібраних у різних регіонах. Підсумком великої дослідницької роботи у цьому напрямку стала праця «Основи біоіндикації» (Дідух, 2012). В ній викладено наукові основи біоіндикації, яка ґрунтується на засадах сучасної екології та різних біологічних дисциплін і використовується для оцінювання стану зовнішнього середовища. Показано основні напрямки біоіндикації, розглянуто поняття індикатора, пошуків індикаторів та зміни їх ознак залежно від рівня організації живого. Значну увагу приділено сучасним методам і шкалам, зокрема розробленому автором методу синфітоіндикації. Подано характеристику цього нового наукового напрямку. Висвітлено питання дендроіндикації, дистанційної біоіндикації стану екосистем, їх забруднення, змін у часі й просторі (атмосфери, гідросфери, педосфери, пошуків корисних копалин, змін клімату) на основі вищих

рослин і рослинних угруповань, лишайників, мохів, водоростей і тваринних організмів. Приділено значну увагу проблемам ландшафтної біоіндикації, оцінювання геоморфологічних процесів, динаміки і стійкості екосистем, використання екологічних індикаторів для забезпечення сталого розвитку.

Яскравою демонстрацією інтелектуальної стратегії розвитку екологічної науки Я.П. Дідухом є реалізація його ідеї щодо необхідності підготовки багатотомного видання «Екофлора України». Вперше вона оприлюднена і отримала широку підтримку в 1997 р. на X з'їзді Українського ботанічного товариства в м. Полтаві. Необхідність узагальнення інформації стосовно екології видів тісно пов'язана з проблемою збереження біорізноманіття, яку людство усвідомило на порозі III тисячоліття. Збереження біорізноманітності вимагає ширшого погляду на оцінку видів як таксонів, зокрема їх біологічних та екологічних характеристик, способів адаптації, оцінки амплітуд толерантності до змін зовнішніх факторів, оцінки екологічних ніш, стратегії, можливості протидіяти впливові антропогенного чинника, здатності до відновлення тощо. Реалізація цієї по суті епохальної ідеї за участю фахівців різних наукових напрямів з багатьох наукових установ розпочалася з 2000 р. Дотепер видано п'ять томів, в яких наводяться екологічні характеристики, біоморфологічні особливості, характер поширення та інші найважливіші для екології ознаки видів флори України.

Оцінка екофакторів на основі методики синфітоіндикації дала багатий матеріал для подальших досліджень. Вона виводить описові геоботанічні дослідження на якісний новий рівень кількісної оцінки, що дозволяє застосувати великий арсенал сучасних математичних методів (ординаційний, кластерний аналізи, метод головних компонент тощо). Зокрема, оцінку таких показників для конкретних видів можна розглядати як характеристику їх еконіш. На цій основі Я.П. Дідухом спільно із К.Ю. Ромащенко (Ромащенко, Дідух, 1996; Дідух, Ромащенко, 2001) опубліковано методику оцінки вираженості та перекриття еконіш та апробовано її на прикладі видів родів *Pinus* L. (Ромащенко, Дідух, Пашкевич, 2004) і *Stipa* L. (Дідух, Ромащенко, Футорна, 2016). Ці матеріали узагальнено в публікаціях щодо сучасного уявлення про еконішу та її оцінки (Дідух, 2012; Дідух, Козак, 2013).

Паралельно наприкінці 90-х років Я.П. Дідухом формуються не менш науково значущі ідеї щодо використання методики синфітоіндикації для оцінки стійкості та динаміки екосистем (біотопів), що пізніше отримала розвиток та своєрідне «друге дихання» (Дідух, 2009, 2013), а також для порівняльної оцінки певних регіонів за екологічними показниками (Карпати, Татри, Гірський Крим) (Didukh, Chetvertnyh, Boratyński, 2014; Дідух, Четвертних, 2015).

Методику біоіндикації Я.П. Дідух використовував і в інших наукових дослідженнях, зокрема радіоактивного забруднення (Орлов, Дідух,

1998), дендроіндикації ерозійних процесів (Дідух, Козак, 2012) та зміни гідрологічного режиму ґрунтів (Netsvetov et al., 2018).

Саме за розробку теоретичних і методико–практичних питань з біоіндикації Я.П. Дідуху у складі наукового колективу було присуджено Державну премію України в галузі науки і техніки (2013).

Підсумовуючи цей напрямок діяльності, можна вважати, що від біоіндикаційних методів пошуків нафти та газу, які Я.П. Дідух опанував ще у студентські роки, до сучасних методів синфітоіндикації такі дослідження завжди були у полі зору вченого і, водночас, формували його як науковця–еколога.

Центральне місце у роботах Я.П. Дідуха також займають проблеми класифікації біотичних об'єктів, зокрема рослинності. На початку наукової діяльності він розробляв класифікацію рослинності на принципах радянської школи на домінантній основі, що відображено у багатьох публікаціях та «Продромусі рослинності України» (1991). Водночас уже в кінці 80–х рр. він перейшов до використання ординаційних методів класифікації чагарничкової рослинності (Дідух, 1988), що можна розглядати як проміжний етап переходу від домінантної до флористичної класифікації. Я.П. Дідух одним із перших в Україні почав розробляти класифікацію оригінальної чагарничкової рослинності так званої «гісопової флори» (Дідух, 1989), яку він розглядав на рівні окремого порядку (*Thymo cretacei–Hyssopetalia cretacei* Didukh 1989), а в 1996 р. – на рівні класу *Helianthemo–Thymetea* Romaschenko, Didukh et Solomakha 1996 (Ромашенко, Дідух, Соломаха, 1996). Об'єктом класифікації були й інші типи угруповань: хвойні *Erico–Pinetea* Horvat 1959 (Дідух, 2003), неморальні *Quercu–Fagetea* Br.–Bl. et Vlieg. 1937 (Дідух, 1996), пухнастодубові геміксерофільні (*Quercetea pubescenti–petraeae* Jakucs (1960) 1961) ліси (Дідух, 1992; Didukh, 1996), степи (*Festuco–Brometea* Br.–Bl. et Tx. ex Soó 1947) (Коротченко, Дідух, 1997), трав'яна рослинність Гірського Криму (Дідух, Куземко 2009; Дідух, 2014), Лівобережжя (Дідух, Коротченко, 1996) та Правобережжя (Куковиця та ін., 1998; Абдулоєва, Дідух, 1999) України, лучної рослинності (*Molinio–Arrhenatheretea* R.Tx. 1937 em. R.Tx. 1970) (Дідух, Куземко, 2009; Вашеняк, Дідух 2011; Ольшевська та ін., 2016), рослинності скельних відслонень (*Sedo–Scleranthetea* Br.–Bl. 1955.) (Дідух, Контар, 1998), рудеральних угруповань (*Artemisietea vulgaris* Lohm., Preising et Tx. in Tx. ex von Rochow 1951) (Багрікова, Дідух, 1998). Загалом за участю Я.П. Дідуха описано один новий клас, два порядки, 17 союзів та близько 60 асоціацій, із яких один порядок, 13 союзів та майже 50 асоціацій визнано європейською геоботанічною спільнотою:

*CARPINO–FAGETEA SYLVATICA*E Jakucs ex Passarge 1968;

*Paeonio dauricae–Quercion petraeae* Didukh 1996; *Dentario quinquefoliae–Fagion* Didukh 1996;

*Ornithogalo pontici*–*Alnetum glutinosae* Didukh 1996; *Laserpitio hispidi*–*Quercetum petraeae* Didukh 1996; *Poo sterilis*–*Quercetum petraeae* Didukh 1996; *Bromopsio benekenii*–*Carpinetum* Didukh 1996; *Lasero trilobi*–*Carpinetum* Didukh 1996; *Ranunculo constantinopolitani*–*Fraxinetum* Didukh 1996.

QUERCETEA PUBESCENTIS Doing–Kraft ex Scamoni et Passarge 1959;

*Elytrigio nodosae*–*Quercion pubescentis* Didukh 1996;

*Paliuro*–*Pistacietum muticae* Didukh 1996; *Elytrigio nodosae*–*Quercetum pubescentis* Didukh 1996; *Brachypodio rupestri*–*Quercetum pubescentis* Didukh 1996; *Carici michelii*–*Quercetum pubescentis* Didukh 1996; *Physospermo*–*Carpinetum orientalis* Didukh 1996

ERICO–PINETEA Horvat 1959;

*Libanotido intermediae*–*Pinion sylvestris* Didukh 2003;

*Coronillo coronatae*–*Pinetum pallasianae* Didukh 2003; *Violo sieheanae*–*Pinetum pallasianae* Didukh 2003; *Asphodelino*–*Juniperetum foetidissimae* Didukh 2003; *Stipo pulcherrimae*–*Pinetum sylvestris* Didukh 2003; *Libanoti intermediae*–*Pinetum sylvestris* Didukh 2003.

JUNIPERO–PINETEA SYLVESTRIS Rivas–Mart. 1965 nom. invers. propos.;

*Jasmino*–*Juniperion excelsae* Didukh, Vakarenko et Shelyag–Sosonko ex Didukh 1996;

*Cisto*–*Arbutetum andrachnis* Didukh et al. ex Didukh 1996; *Achnathero*–*Pinetum pityusae* Didukh 1996; *Phleo*–*Juniperetum excelsae* Didukh et al. ex Didukh 1996; *Linosyri*–*Juniperetum excelsae* Didukh et al. ex Didukh 1996.

CRATAEGO–PRUNETEA Tx. 1962 nom. conserv. propos.;

*Elytrigio nodosae*–*Rhuion coriariae* Korzhenevskii et Ryff ex Didukh et Mucina 2014.

MOLINIO–ARRHENATHERETEA Tx. 1937;

*Trifolio pratensis*–*Brizion elatioris* Didukh et Kuzemko 2009; *Helictotricho compressi*–*Bistortion officinalis* Didukh et Kuzemko 2009;

*Trifolio pratensis*–*Brizetum elatioris* Didukh et Kuzemko 2009; *Helictotricho compressi*–*Bistortetum officinalis* Didukh et Kuzemko 2009.

FESTUCO–BROMETEA Br.–Bl. et Tx. ex Soó 1947;

*Artemisio marschalliani*–*Elytrigion intermedii* Korotchenko et Didukh 1997; *Adonido vernalis*–*Stipion tirsae* Didukh in Didukh et Mucina 2014; *Androsaco tauricae*–*Caricion humilis* Didukh in Didukh et Mucina 2014; *Veronico multifidae*–*Stipion ponticae* Didukh in Didukh et Mucina 2014;

*Salvio pratensis*–*Poetum angustifoliae* Korotchenko et Didukh 1997; *Veronico austriacae*–*Chamaecytisetum austriaci* Korotchenko et Didukh 1997; *Salvio nemorosae*–*Festucetum valesiacaе* Korotchenko et Didukh 1997; *Astragalo dasyanthi*–*Elytrigietum intermediae* Korotchenko et Didukh 1997; *Thymo marschalliani*–*Crinitarietum villosae* Korotchenko et Didukh 1997; *Thymo marschalliani*–*Caricetum praecocis* Korotchenko et Didukh 1997; *Vinco herbaceae*–*Caraganetum fruticis* Korotchenko et Didukh 1997; *Astragalo*



*austriaci*–*Salvietum nutantis* Korotchenko et Didukh 1997; *Teucro pannonici*–*Stipetum capillatae* Didukh et Korotchenko 2000; *Adonido vernalis*–*Stipetum tirsae* Didukh et Mucina 2014; *Bromopsido tauricae*–*Stipetum ponticae* Didukh et Mucina 2014; *Bromopsido tauricae*–*Asphodelinetum tauricae* Didukh et Mucina 2014; *Melico tauricae*–*Helianthemum stevenii* Didukh et Mucina 2014; *Potentillo tauricae*–*Caricetum humilis* Didukh et Mucina 2014; *Genisto albidae*–*Stipetum lithophilae* Didukh et Mucina 2014.

**HELIANTHEMO–THYMETEA** Romaschenko, Didukh et Solomakha 1996;  
***Thymo cretacei*–*Hyssopetalia cretacei*** Didukh 1989;

***Artemisio hololeucae*–*Hyssopion cretacei*** Romashchenko, Didukh et V. Solomakha 1996; ***Euphorbio cretophilae*–*Thymion cretacei*** Didukh 1989; ***Centaureo carbonatae*–*Koelerion talievii*** Romashchenko, Didukh et V. Solomakha 1996;

***Artemisio hololeucae*–*Polygaletum cretaceae*** Didukh 1989; ***Artemisio nutantis*–*Plantaginetum salsae*** Didukh 1989; ***Euphorbio cretophilae*–*Jurineetum brachycephalae*** Didukh 1989; ***Onosmo tanaiticae*–*Androsacetum kozo-polijanskii*** Romaschenko, Didukh et Solomakha 1996; ***Scrophulario cretacei*–*Helianthemum cretacei*** Romaschenko, Didukh et Solomakha 1996; ***Jurineo brachycephalae*–*Helianthemum cretophilae*** Romaschenko, Didukh et Solomakha 1996; ***Gypsophilo oligospermae*–*Campanuletum sibiricae*** Romashchenko et al. 1996; ***Bupleuro falcatae*–*Stipetum capillatae*** Romashchenko et al. 1996; ***Androsacio koso-poljanskii*–*Caricetum humilis*** Korotchenko et Didukh 1997.

**STIPO–TRACHYNIETEA DISTACHYAE** S. Brullo in S. Brullo et al. 2001;

***Diantho humilis*–*Velezion rigidae*** Korzhenevskii et Kliukin ex Didukh et Mucina 2014.

**SEDO–SCLERANTHETEA** Br.–Bl. 1955;

***Thymo pulegioidis*–*Sedetum sexangularis*** Didukh et Kontar 1998; ***Sempervivo ruthenicae*–*Sedetum ruprechtii*** Didukh et Kontar 1998; ***Vincetoxico hirundinariae*–*Rumicetum acetosellae*** Didukh et Kontar 1998.

**ARTEMISIETEA VULGARIS** Lohmeyer et al. in Tx. ex von Rochow 1951;

***Artemisio marschalliana*–*Elytrigion intermedii*** Korotchenko et Didukh 1997.

У 1998 р. Я.П. Дідух висловлює ідею щодо необхідності підготовки багатотомного видання «Рослинність України» на основі європейської школи Браун–Бланке та обґрунтовує структуру її томів. Видання розпочалося з класифікації високогірної рослинності Українських Карпат (Малиновський, Крічфалушій, 1980). Дотепер опубліковано чотири томи. У друці є «Продромус рослинності України».

Я.П. Дідуха відзначає активна позиція у донесенні власних наукових думок до широкого загалу фахівців. Він бере активну участь у конференціях європейських геоботаніків. Завдяки безпосередньому контакту, обговоренню з колегами при підготовці колективних праць (EuroVegChecklist) у європейському науковому просторі відображені результати українських геоботаніків. Ювіляр безпосередньо брав участь

у розробці класифікації заплавлених (Douda et al., 2015) та букових лісів Європи (Willner et al., 2016).

Ґрунтовні ботаніко-географічні дослідження Я.П. Дідуха отримали належне відображення у розробці теоретичних питань геоботанічного районування. Зокрема, спільно з Ю.Р. Шелягом-Сосонком уточнено східну межу Центральноєвропейської флористичної провінції, яку автори провели по Товтровому кряжу. Значна увага приділялася геоботанічному районуванню Гірського та Передгірного Криму (Вакаренко, Шеляг-Сосонко, Дідух, 1987; Дідух, 1992). Обґрунтовано виділення Кримсько-Новоросійської підпровінції (Дідух, Литвинская, Новосад, 1990). Особливо великий інтерес становить праця «Геоботанічне районування України та суміжних територій» (Дідух, Шеляг-Сосонко, 2003), підготовлена у процесі розроблення «Національного атласу України» (2007). Розвиваючи наукові підходи геоботанічного районування, Я.П. Дідух обґрунтовано довів, що районування не може бути побудоване на оцінці зональної рослинності (як правило, співвідношенні площ лісової та степової), а має базуватися на оцінках специфіки та розподілу всіх типів угруповань у ландшафті. Це було успішно продемонстровано на прикладі еколого-геоботанічного районування Центрального Поділля (Дідух, Вашеняк, 2013). Методичні підходи такого районування ґрунтуються на дослідженнях закономірностей розподілу рослинних угруповань та відображаються на основі побудови еколого-ценотичних профілів. Огляд еколого-геоботанічних публікацій Якова Петровича засвідчує, що здебільшого вони базуються саме на всебічному аналізі таких профілів. У теоретичному відношенні це вивело його на розробку топологічних аспектів класифікації, що, зокрема, знайшли відображення у подальшому опрацюванні введеного у минулому сторіччі В.Б. Сочавою поняття фітоценомерів. Автор дав їм назву екомерів. Вдалою моделлю успішного розвитку таких досліджень є отримані дослідником закономірності розподілу угруповань на катенах річкових долин. Тому в останні роки учні Я.П. Дідуха досліджують територіальні одиниці рослинності долин річок – Красної (О.О. Чусова), Савранки (Є.В. Польовий), Случа (І.А. Коротка), Дністра (Ю.В. Розенбліт).

Проблема екомерів тісно пов'язана з питаннями картування рослинності, коли окремі виділи необхідно представити у вигляді комплексів чи комбінацій, оскільки окремо взятий синтаксон не можна відобразити як самостійний. У процесі великомасштабного картування рослинності, яким Я.П. Дідух займався протягом всієї наукової діяльності, ці питання поставали дуже часто. Роботи цього напрямку розпочиналися з картування подільських степів: «Ліси Гори» (Шеляг-Сосонко та ін., 1980), Львівська обл., Івано-Франківська обл., Київ, «Касова гора» (Шеляг-Сосонко та ін., 1984), «Городище» (Івано-Франківська обл.) (Дідух та ін., 1984), Карадаг (АР Крим) (Дідух, Вакаренко, Шеляг-Сосонко, 1981).

Велике практичне значення мають геоботанічні карти 30–кілометрових зон Чорнобильської, Хмельницької (Шеляг–Сосонко та ін., 2000; Дідух та ін., 2001, 2002) та Рівненської (Дідух та ін., 2002) атомних електростанцій, а також біотопів Шацького НПП (Дідух, Якушенко, Фіцайло, 2009; Дідух, Фіцайло, Пашкевич, 2013).

Серед теоретичних питань Я.П. Дідух значну увагу приділяє також проблемам еволюції фітоценозів та екосистем. Свої перші напрацювання в даній області він представив у Москві на конференції з проблем еволюції (Дідух, 1989). Згодом у його роботах ця проблема була розширена від фітоценотичних аспектів до екосистемного рівня. Значення цього підходу полягає в тому, що розвиток фітоценозу зумовлений конкуренцією між видами, а біотопу – накопиченням та використанням ресурсів, зокрема енергетичних. Розпочато ці дослідження на прикладі засвоєння і трансформація сполук азоту, які пов'язані з механізмом накопичення і трансформації енергії в екосистемах (Дідух, 1998). Для оцінки запасів енергії та її потоків було закладено чотири модельних ділянки в заказнику «Лісники» (зелена зона м. Києва), що включали ясенево–дубові, дубові, соснові природні ліси та штучні соснові насадження. Із залученням співробітників Національного університету «Києво–Могилянська академія» І.Г. Вишенської та Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України У.М. Альошкіної і В.В. Расевича проведено оцінку їх запасів та динаміки трансформації енергії вегетаційного періоду.

Значний науковий інтерес мають дослідження Я.П. Дідухом приросту пагонів видів родів *Acer* L., *Carpinus* L. і *Tilia* L. у лісах різних регіонів України та результати, за якими учений зробив висновки про потенційні можливості формування лісів за участю цих дерев.

Ще одним яскравим штрихом наукової діяльності Якова Петровича є його дослідження в галузі енергетики фітосистем. Узагальнюючи інформацію щодо перебігу сукцесій, Я.П. Дідух дійшов висновку, що фітоценози, на відміну від видів, не відтворюють собі подібних, а рушійною силою їх розвитку є зміна енергетичного балансу екосистем. Питання використання термодинамічних підходів та енергетичних механізмів розвитку екосистем знайшло відображення у багатьох публікаціях (Дідух, Альошкіна, 2007; Дідух та ін., 2009; Дідух, Лисенко, 2010; Соколенко та ін., 2014). Ці та інші дослідження стали базою нової ідеї щодо використання термодинамічних підходів та показників енергії для оцінки екологічних збитків (Дідух та ін., 2009, 2013), структури та організації екосистем (Дідух, Лисенко, 2010), їх стійкості та ризиків втрат (Дідух, 2014). Подальшим логічним кроком був перехід від термодинамічного до синергетичного підходу щодо організації та динаміки екосистем – використання понять фрактальності, біфуркації, теорії катастроф. На думку Якова Петровича, ці дослідження мають бути глибше осмисленими у майбутньому і відкрити широкі перспективи у

геоботаніці та екосистемології. Прикладом використання цих підходів є публікації, в яких детально пояснюється функціонування карстових воронок – «вертебів» на Поділлі (Дідух, Павлюк, 2008), Карабі–Яйлі (Дідух, 2014) та у Дністровському каньйоні (Дідух та ін., 2018).

З проблемами організації та динаміки екосистем тісно пов'язано питання впливу кліматичних змін на довкілля, яким Я.П. Дідух приділяє багато уваги в останнє десятиріччя. Його обрано науковим редактором розділу «Територіальні і прісноводні екосистеми та їхні послуги» для наступної шостої (2019 – 2022 рр.) доповіді Міжнародної групи експертів по зміні клімату (МГЕЗК), що функціонує під егідою ЮНЕСКО. Думки та міркування вченого викладені в багатьох публікаціях та отримали широке визнання наукової спільноти. Серед них особливо слід відзначити такі праці: «Глобальні зміни клімату: що робити (екологам)» (Дідух, 2008), «Екологічні аспекти глобальних змін клімату: причини і наслідки» (Дідух, 2009), «Якими будуть наші ліси?» (Дідух, 2010), «Сучасні тенденції змін рослинного покриву» (Дідух, 2011) та ін. Перспективним напрямком таких досліджень було започаткування у 2011 р. багаторічного експерименту у рамках програми CRDF на території Карадазького природного заповідника. На 22 модельних ділянках площею 2×2 м штучно регулювалася кількість опадів (+60+40+20, 0, -20, -40, -60% від норми). Отримано цікаві результати щодо реакції окремих видів на такі зміни, які можна використати для складання прогнозів динаміки рослинності під впливом змін клімату, зокрема в аридних регіонах де цей вплив є найбільш руйнівним (Дідух та ін., 2011; Дідух, Кузьманенко, 2013; Дідух, Качалова, Норенко, 2014; Дідух та ін., 2015). Кліматичні зміни також досліджено у Карпатах, а їх результати подано у першій подібного роду монографії «Кліматогенні зміни Українських Карпат» (2016), у якій проаналізовано показники клімату Українських Карпат та його гідротермічні особливості. Висвітлено екологічні проблеми регіону, теоретичні підходи до прогнозування поведінки екосистем та їх складових під впливом змін довкілля. Оцінено реакції видів рідкісних і адвентивних рослин на кліматичні зміни, проаналізовано фітоінвазії та осоливості розподілу синтаксонів залежно від зовнішніх екофакторів, охарактеризовано рідкісні біотопи, дано їх соціологічну оцінку, визначено загрози існування та ризику втрат. Окремо висвітлено питання стану і трансформації ялинових лісів у зв'язку із кліматичними змінами, охарактеризовано осередки концентрації фіторізноманіття та проблеми його збереження. Дано порівняльну оцінку рослинності Українських Карпат з Польськими Татрами та Гірським Кримом за екологічними показниками. Провідними результатами досліджень стали висновки про те, що опосередкований вплив клімату через зміну гідрорежиму та хімічних властивостей ґрунту відіграє значно більшу роль, ніж прямий вплив. Такі зміни мають трактуватися як кліматогенні.

Не можна не відзначити і оригінальні дослідження Я.П. Дідуха з питань історичного розвитку степів. На основі молекулярно-генетичних даних, отриманих спільно з К.Ю. Ромащенко, і анатомічних – з О.А. Футорною, та аналізу історичних змін зоокомплексів і клімату він дійшов висновку щодо корелятивних зв'язків між еволюцією цих складових. Встановлені також часові віхи таких змін. Ці роботи мають надважливе значення для прогнозування розвитку біоти в умовах зміни клімату (Дідух, Ромащенко, Футорна, 2016).

З початку 2000-х рр. Я.П. Дідух активно займається класифікацією біотопів. Її розробці передували праці «Класифікація екосистем – імператив національної екомережі (ECONET) України» (Шеляг-Сосонко, Дідух, 2001) та «Екологічний імператив сталого розвитку України» (Дідух, Шеляг-Сосонко, 2002). Запропоновано варіанти класифікації екосистем Галицько-Слобожанського екокоридору (Дідух, Куземко, 2005), Західного Полісся (Дідух, Дацюк, 2014), Гірського Криму (Дідух, Кузьманенко, 2008), Центрального Поділля (Вашеняк, Дідух, 2013). Результати досліджень узагальнено в колективних монографіях «Біотопи Лісової та Лісостепової зон України» (Дідух та ін., 2011) та «Біотопи Гірського Криму» (2016). Значну увагу Яків Петрович приділяв питанням уточнення тлумачення поняття «біотоп» та його відношення до інших понять (Дідух, Кузьманенко, 2010), а також методиці оцінки впливу загроз, соціологічної значущості та ризиків втрат біотопів (Дідух, 2012, 2014). Актуальні біотопічні дослідження поставили на порядок денний цілий ряд наукових проблем і привели до думки щодо організації та забезпечення їх комплексного дослідження. Першими кроками такого підходу можна назвати дослідження за участю геоморфологів, ліхенологів, бріологів, альгологів, що були розпочаті на півдні степової зони та у Дністровському каньйоні в останні три роки.

Особливої уваги у працях Я.П. Дідуха надається питанням охорони рослинного світу. Вони ґрунтуються на глибоких і тривалих дослідженнях об'єктів природно-заповідного фонду, зокрема природних заповідників Криму – Ялтинського гірсько-лісового, Карадазького, Мис Март'яян, а також цілого ряду інших об'єктів, що слугували науковим обґрунтуванням їх заповідання (Агармиш, Куболач, Чигині (Золоте), Дубки, Карабі-яйла та ін.). Рекомендації щодо заповідання стосувалися заповідних об'єктів й інших територій України (г. Лиса у Львівській обл., г. Лиса у Івано-Франківській обл., г. Лиса у м. Києві), г. Касова, заказники Лісники, Банний яр та острів Зміїний, Український степовий заповідник і багато інших. Я.П. Дідух був одним з авторів видання «Червоної книги України» (1986) та «Зеленої книги України» (1997), а також автором та головним редактором обох наступних видань, опублікованих у 2009 р. Він брав участь у розробці перспективної мережі заповідних об'єктів України (1974). Особливої уваги заслуговують результати ученого з природоохоронної проблематики.

Вони оприлюднені на семінарі «Розробка пріоритетів: новий підхід до збереження біорізноманіття в Криму», організованому у 1996–1997 рр. за підтримки Програми збереження біорізноманіття (США–BSP). Я.П. Дідух сформулював нові підходи, які стимулювали подальші розробки в галузі охорони природи. Зокрема, йдеться про збереження та відтворення екосистем на засадах сталого розвитку (Шеляг–Сосонко, Дідух, Бажал, 2005) та формування системи біосферних резерватів і заповідних об'єктів поліфункціонального типу (Дідух, Парчук, 2004; Дідух, 2014, 2015). Незважаючи на необґрунтовану критику, учений активно відстоює ідею запровадження регуляційних заходів для збереження біорізноманітності, застосування гнучких форм охорони замість абсолютного заповідання. Вже став крилатим його вислів: «Заповідники мають бути для людей, а не від людей». Як фахівець найвищого ґатунку він також бере активну участь у роботі українського комітету ЮНЕСКО «Людина та біосфера» та комісії ЮНЕСКО зі збереження природної спадщини. Яків Петрович запропонував 12 нових принципів оцінки та формування заповідних об'єктів, що доповнюють існуючі. Це системність, різноманітність, репрезентативність, розмірність, екологічність, функціональність, регуляторність, науковість, еталонність, організованість (структурованість), цінність (значущість) та інформативність. Такий підхід є основою нової концепції у розвитку заповідної справи, яка передбачає запровадження екосистемного принципу охорони замість територіального. Саме ця нова концепція отримала широке схвалення наукової спільноти та була відзначена Президентом Національної академії наук України Б.Є. Патоном як один з вагомих успіхів науковців – біологів за минулий рік (2017). Яків Петрович не оминає увагою і проблеми охорони природного довкілля столиці України. Під його керівництвом та за безпосередньою участю розроблено екологічні стежки у заказнику «Лісники», проведено класифікацію і дано характеристику біотопів м. Києва (Дідух, Альошкіна, 2006).

Попри напружену наукову діяльність, Я.П. Дідух багато часу і зусиль віддає підготовці молодих спеціалістів до самостійної наукової роботи. Від початку організації Національного університету «Києво–Могилянська Академія» він читав спецкурси «Основи екології», «Популяційна екологія», «Заповідна справа», «Геоботаніка з основами ландшафтознавства», «Екологічна біоіндикація». За його участю підготовлено науковий посібник «Популяційна екологія» (Дідух, 1998), Лабораторний та польовий практикум з екології (Бейко та ін., 2000), підручник «Екологія» (Бобильов та ін., 2014). Широке коло інтересів, феноменальна наукова інтуїція, лекторська майстерність, педагогічний талент і успішність керівника завжди приваблюють всіх, хто працює і спілкується з ним, зокрема молодь. Я.П. Дідух був науковим консультантом однієї докторської роботи (О.М. Байрак) та науковим керівником 18 кандидатських дисертацій, які

підготували та успішно захистили його учні за спеціальностями «ботаніка» та «екологія». Тематика дисертаційних робіт його аспірантів відзначається різноманітністю та широким спектром, що охоплює різні актуальні аспекти науки. У цьому проявляється великий таланти ученого як провідця майбутніх наукових результатів, а головне – їх значущості для розвитку науки та практичного використання. Створена Я.П. Дідухом наукова екологічна школа визнана світовою науковою спільнотою. Його учні працюють у наукових і освітніх закладах, а також в урядових структурах, очолюють наукові та природоохоронні підрозділи.

Я.П. Дідух – автор понад 530 публікацій, в т.ч. 33 монографій, 283 наукових статей, 39 із яких опубліковано за кордоном у відомих періодичних виданнях (*Applied Vegetation Science*, *Biodiversity: Research and Conservation*, *Tuexenia*, *Dendrobiology*, *Lazaroa*, *Haquetia*). Вчений бере участь у виконанні ряду міжнародних наукових програм. Був учасником проекту «Карта рослинності Європи» (2000), керував українською частиною проектів МАБ ЮНЕСКО «Створення ТБР «Західне Полісся» та екомережі в Поліссі» (2006–2008 рр.), проектом «Нелінійна реакція степових екосистем за зміни кількості опадів» (від Фонду цивільних досліджень США–CRDF). Є членом ряду міжнародних товариств (*IAVS*, *IAPT*, *OPTIMA*, *Planta Europa*), бере активну участь у міжнародних конгресах, конференціях, виступав співорганізатором міжнародних експедицій по Україні та брав участь в експедиціях за кордоном.

Я.П. Дідух здійснює широку науково–організаційну роботу. У 2003–2008 рр. він обіймав посаду директора провідної ботанічної установи України – Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, а з 1988 р. – завідувача відділу екології фітосистем, реорганізованого тепер у відділ геоботаніки та екології. Він є віце–президентом Українського ботанічного товариства, головою Спецради із захисту докторських дисертацій при Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, членом секції екології комітету Державних премій з науки і техніки, Наукового комітету Національної ради з питань розвитку науки і технологій, Національної комісії з питань «Червоної книги України», заступником голови Наукової ради з проблем заповідної справи і діяльності заповідників, Наукової ради з питань лісівництва та лісознавства, членом комітету МАБ ЮНЕСКО та комісії ЮНЕСКО з питань природної спадщини, науковим редактором підготовки одного з розділів шостої доповіді ІРСС та інших організацій, а також редколегії «Українського ботанічного журналу», журналів «Екологія та ноосферологія», «Заповідна справа», «Біологічні студії» та закордонних журналів «*Dendrobiology*», «*Biodiversity: Research and Conservation*» тощо. Він займає активну позицію та відстоює її на засіданнях директивних органів. Часто виступає в центральних газетах та в інших засобах масової інформації.

Якова Петровича відзначають велика працелюбність і працездатність, вміння гостро дискутувати і, як вже відзначалося, активно відстоювати свою наукову і громадську позицію, а також безкомпромісність і азарт природодослідника, пристрасність і любов до досліджень безпосередньо у природі. Його могутній інтелект, потуга думки, глибина душі та щедрість владно притягують серця всіх, хто працює і спілкується з вченим. Учений володіє особливим даруванням і вмінням виділяти пріоритети. Характеризуючи елементарне або відоме, він дає свою оцінку певному явищу, висвітлюючи його з несподіваних боків, ставлячи все на свої місця. І речі, здавалося б рівнозначні, перед співрозмовниками поділяються на головні і другорядні, набувають істинного смислу; це викликає заслужену пошану і безмежну довіру до тверджень цього вченого.

Крім науки, у житті ювіляра є ще одне велике творче захоплення – подорожі. Учений відвідав багато країн світу. І дотепер, незважаючи на вже статечний вік, він з юнацьким запалом щорічно відмірює кілометри експедиційних маршрутів і ще нікому не вдавалося його перегнати у цих неймовірно захоплюючих і продуктивних мандрівках. Його життєвим кредо є думка видатного природодослідника М.В. Вавилова «Життя коротке – потрібно поспішати».

Яків Петрович виховав чотирьох дітей, які йдуть науковою дорогою, трьома вже захищені кандидатські дисертації, має чотирьох улюблених онуків. Спілкування з ними завжди наповнює його серце радістю і щастям та великим бажанням жити, працювати й творити для них і України!

Нині ювіляр, як завжди, сповнений енергії і нових творчих задумів та планів. Ботанічна громадськість України, колеги з багатьох країн світу, друзі сердечно вітають Якова Петровича зі славним Ювілеєм, бажають доброго здоров'я, творчої наснаги та невичерпної енергії для втілення нових творчих задумів на довгі та щасливі роки!



## **YAKIV P. DIDUKH.**

### **CAREER IN BOTANICAL SCIENCE**

---

Yakiv P. Didukh was born in 1948. In 1972 he graduated from the Rivne branch of the T.G. Shevchenko Kyiv State University and received the specialty of botanist. Graduated from the post-graduate studies in the M.G. Kholodny Institute of Botany, in 1977 pass his Ph.D. defense and in 1988 – defended a doctoral thesis. In 1999 he received the title of professor. In 2003 he was elected a Corresponding member and in 2018 – a Member of the National Academy of Sciences of Ukraine. He held posts from leading engineer to director of the institute. Now he is in a post as supervisor of the Department of Geobotany and Ecology of the Institute.

Yakiv P. Didukh is a renowned scientist in several key areas of the contemporary phytobiology. His work spans geobotany, ecology of the plant world, phytogeography, floristics, and phytosozology.

He develops and perfects new approaches and methods for addressing wide range of important problems, such as classification, zoning, dynamics, and evolution of plant cover and its protection. He suggested a new concept of the protection of biodiversity and establishment of a system of reserved areas in Ukraine based on habitat evaluation. His scientific works reflect a transition of geobotany from being descriptive science to a qualitatively new, quantitative-comparative, structural-functional level of development.

In his research activity, Yakiv P. Didukh stands out for extensive erudition, creativity, innovation, ability to captivate with his ideas, and bring together efforts of experts of diverse backgrounds in order to solve complex scientific problems.

Phytoindication problems occupy a prominent place in Yakiv P. Didukh's scientific activity. This is reflected in widely cited works «Evaluation of ecological factors» (1994) (co-authored with P. Plyuta) and «Foundations of Bioindication» (2012). Elaboration of these problems brought this entire area of study to a qualitatively new level, synphytoindication. Synphytoindication provided a framework to unify and elaborate new ecological scales, to create a database of ecological factors of flora of Ukraine and a new approach to the evaluation of ecofactors. These developments led to implementation of a slew of promising methods, such as ordination, gradient, and cluster analyses. For the series of studies «Elaboration of the scientific foundations and methods of bioindication and biomonitoring of natural ecosystems of Ukraine», Yakiv P. Didukh, as a part of the group of collaborators, was awarded the State Prize of Ukraine in Science and Technology in 2013.

Yakiv P. Didukh pays significant attention to the important theoretical problem of classification. He was one of the first in Ukraine to actively apply floristic approaches to classification of vegetation. He described a row of syntaxa,

including two new orders, 13 alliances, and an entire row of associations. Yakiv P. Didukh is an expert in the plant classification of Europe. He participated in the preparation of the seminal publication «Vegetation of Europe» (2016), which brought to the fore achievements in vegetation classification at the European level. He introduced new approaches to ecological-geobotanical zoning. He used the the concept of «biotope» as the main unit of classification of ecosystems and undertook elaboration of classification of biotopes of Ukraine (see «Biotopes of Forest and Forest-Steppe zones of Ukraine» (2011), and «Biotopes of Mountain Crimea» (2016)).

Yakiv P. Didukh is deeply interested in the problems of organization and function of ecosystems. These approaches were tried in the course of study of the Verteba cave in Podillya, karst dolines of Crimean yailas, and tuff-forming biotopes, among others. Another area of his scientific activity is evaluation of the role of energy processes that define the way in which ecosystems function and develop. He was the first to calculate quantitative indicators of energy reserves in the blocks making up various types of plant communities of Ukraine. Yakiv P. Didukh introduced approaches to evaluate energy losses of plant communities and a method of evaluation of ecological damage based on the energy indicators. In recent years, he has been very actively involved in research focused on climate-driven changes of plant cover based on sinphytoindication.

Yakiv P. Didukh is the author of 530 publications, including 33 monographs and 283 scientific articles. His research was published in *Applied Vegetation Science*, *Biodiversity: Research and Conservation*, *Tuexenia*, *Dendrobiology*, *Lazaroa*, and other international scientific journals. He founded, is the Editor-in-Chief, and the primary author of the multi-volume edition «Ecoflora of Ukraine» (five volumes at present). «Ecoflora of Ukraine» covers ecological characteristics of the species of the flora of Ukraine. He was the scientific editor of and contributor to the third edition of the «Red Data Book of Ukraine. Plants» (2009), the second edition of the «Green Data Book of Ukraine» (2009), «Biotopes of the Forest and Forest-Steppe Zones of Ukraine» (2011), and «Biotopes of the Mountain Crimea» (2016).

Yakiv P. Didukh actively participates in several important international programs and is a member of international organizations, such as the International Association for Vegetation Science (IAVS), International Association for Plant Taxonomy (IAPT), the Organization for the Phyto-Taxonomic Investigation of the Mediterranean Area (OPTIMA), and *Planta Europa*. He attends and presents his research at international conferences and congresses.

Yakiv P. Didukh served as the Director of M.G. Kholodny Institute of Botany of National Academy of Sciences of Ukraine from 2003 to 2008, and has been the Head of the Department of Ecology of Phytosystems (Department of Geobotany and Ecology at present) since 1988. He is the vice-president of the Ukrainian Botanical Society, Chair of the Doctoral Dissertation Defense Committee at the M.G. Kholodny Institute of Botany, member of the Committee of the State Prizes

of Ukraine in Science and Technology (ecology section), member of the Scientific Committee for the Development of Science and Technology, member of the National Panel for the «Red Data Book of Ukraine», vice-chairman of the Scientific council for the Reserve Management and Studies and Functioning of Nature Reserves. Yakiv P. Didukh is a member of UNESCO Man and Biosphere committee.

Yakiv P. Didukh is a member of the editorial board of numerous scientific publications, «Ukrainian Botanical Journal», «Biological Studies», «Dendrobiology», «Biodiversity Research and Conservation», among others. He is an excellent science communicator and has appeared in mass media. Furthermore, he is actively involved in teaching. One Doctor of Sciences and 18 Doctor of Philosophy theses have been successfully defended under his guidance. For his outstanding contributions to science, Ya.P. Didukh was awarded M.G. Kholodny Prize of NASU (1994), State Prize of Ukraine in Science and Technology (2013), «Outstanding contributor to science and technology» (2008), and special mention by National Academy of Sciences of Ukraine for «Scientific activity» (2013), Review Editors (REs) for all three Working Group contributions to the IPCC Sixth Assessment Report (AR6) have now been published on the IPCC (2018).

---

---

## СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ Я.П. ДІДУХА

---

1972

1. Дідух Я.П. Нові місцезнаходження самосилу передгірного (*Teucrium praemontanum* Klok.) // Укр. ботан. журн., 1972, **29**, № 3. – С. 379–381.

1974

2. Дідух Я.П. Сосновий ліс з участю вовчих ягід пахучих (*Daphne sneorum* L.) на півдні Волинського Полісся // Укр. ботан. журн., 1974, **31**, № 2. – С. 242–245.  
3. Дідух Я.П. Степова рослинність Вишневої гори біля м. Ровно // Укр. ботан. журн., 1974, **31**, № 3. – С. 361–364.  
4. Дідух Я.П. О степной растительности Чуюнчи–Чупаново на Южном Урале // Вопросы физиологии, биохимии, цитологии и флоры Украины. – Киев: Наук. думка, 1974. – С. 21–23.  
5. Дідух Я.П. Редкие растения Ровенской области и необходимость их охраны // Вопросы физиологии, биохимии, цитологии и флоры Украины. – Киев: Наук. думка, 1974. – С. 133–134.

1975

6. Вассер С.П., Дідух Я.П., Семичаевський В.Д. Четверта конференція молодих дослідників–ботаніків // Укр. ботан. журн., 1975, **32**, № 3. – С. 389–390.  
7. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. О состоянии и перспективах исследования флоры Украины // Ботан. журн., 1975, **60**, № 3. – С. 1134–1141.  
8. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Рідколісся ялівцю високого (*Junipereta excelsae*) Криму та аналіз їх флори // Укр. ботан. журн., 1975, **32**, № 6. – С. 753–762.  
9. Дідух Я.П. К анализу флоры сосновых лесов Горного Крыма // XII Междун. ботан. конгресс. Тез. докл. – Л., 1975.

1976

10. Дідух Я.П. Низкоосоково–сосновые (*Pinetum caricosum (humilis)*) сообщества Горного Крыма // Актуальные вопросы современной ботаники. – Киев: Наук. думка, 1976. – С. 62–70.  
11. Авдеев В.Д., Дідух Я.П. Нові місцезнаходження *Chaenorhinum viscidum* (Moench) Simonk. з Татарської АРСР // Укр. ботан. журн., 1976, **33**, № 2. – С. 166.  
12. Андриєнко Т.Л., Банникова В.П., Вассер С.П., Дідух Я.П. та ін. Сучасна світова ботанічна наука (за матеріалами XII Міжнародного ботанічного конгресу) // Укр. ботан. журн., 1976, **33**, № 2. – С. 183–206.  
13. Дідух Я.П. Новый для СРСР вид роду *Centaurea* L. // Укр. ботан. журн., 1976, **33**, № 4. – С. 399–400.  
14. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Всесоюзний семінар «Обмін досвідом по охороні рідкісних і лікарських рослин» (Москва, ВДНГ, 14–16 черв. 1976) // Укр. ботан. журн., 1976, **33**, № 6. – С. 660–661.

1977

15. Дідух Я.П. Систематична структура флори Ялтинського гірсько–лісового державного заповідника // Укр. ботан. журн., 1977, **34**, № 2. – С. 159–163.  
16. Блейх С.А., Вассер С.П., Глеба Ю.Ю., Дідух Я.П., Опаріна Н.В. П'ята конференція молодих учених–ботаніків // Укр. ботан. журн., 1977, **34**, № 3. – С. 329–331.  
17. Дідух Я.П. Аналіз флори грабових та букових лісів Ялтинського гірсько–лісового державного заповідника // VI з'їзд Укр. ботан. товариства (тез. допов.). – К.: Наук. думка, 1977. – С. 231.  
18. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Куковиця Г.С. Про стан та охорону степової

рослинності Волинської височини // VI з'їзд Укр. ботан. товариства (тез. допов.). – К.: Наук. думка, 1977. – С. 330–331.

19. Дидух Я.П. Флора Ялтинского горно-лесного государственного заповедника, ее структурно-сравнительный анализ и научные вопросы охраны: Автореф. дис. ... канд. биол. наук. – Киев, 1977. – 25 с.
20. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Охрана растительного мира Ялтинского горно-лесного государственного заповедника // Охрана, воспроизводство и рациональное использование почвеннорастит. и охотничьих ресурсов Украинской ССР. – Киев, 1977. – С. 77–78.
21. Дидух Я.П. К методике исследования горных флор // Актуальные вопросы современной ботаники. – Киев: Наук. думка, 1977. – С. 115–119.
22. Дидух Я.П., Дюльдин А.А., Немченко О.А. К вопросу о методике выделения флористических комплексов // Актуальные вопросы современной ботаники. – Киев: Наук. думка, 1977. – С. 235–238.

#### 1978

23. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Ковиліві степи Кримських яйл // Укр. ботан. журн., 1978, **35**, № 1. – С. 9–14.
24. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Східна межа Центральноєвропейської флористичної провінції на території УРСР // Укр. ботан. журн., 1978, **35**, № 4. – С. 337–341.
25. Дідух Я.П. Біоморфологічна структура флори Ялтинського гірсько-лісового державного заповідника // Укр. ботан. журн., 1978, **35**, № 5. – С. 470–475.
26. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Очерк флоры и растительности Ялтинского горно-лесного государственного заповедника. I. Растительность // Ботан. журн., 1978, **63**, № 9. – С. 1285–1301.
27. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Очерк флоры и растительности Ялтинского горно-лесного государственного заповедника. II. Флора // Ботан. журн., 1978, **63**, № 10. – С. 1430–1439.
28. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Поширення горицвіту весняного (*Adonis vernalis* L.) в Кримській області та запаси його сировини // Біологічні особливості корисних рослин природної флори в зв'язку з їх інтродукцією на Україні. – К.: Наук. думка, 1978. – С. 73–77.

#### 1979

29. Дидух Я.П., Кузьмичев А.И. Валерий Дмитриевич Авдеев. К 70-летию со дня рождения и 50-летию научно-педагогической деятельности // Ботан. журн., 1979, **64**, № 4. – С. 602–604.
30. Дідух Я.П., Костіна В.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Флора і рослинність Лебединих островів // Укр. ботан. журн., 1979, **36**, № 5. – С. 472–475.
31. Бортняк М.М., Дідух Я.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Забутий вид *Silene coringifolia* Andr. // Укр. ботан. журн., 1979, **36**, № 5. – С. 484–486.
32. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Применение системно-структурного метода при исследовании флор // Актуальные вопросы современной ботаники. – Киев: Наук. думка, 1979. – С. 3–11.
33. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. О функциональном зонировании Горного Крыма // Тез. докл. респуб. семинара работ. заповед. учрежд. по развитию заповед. дела в Укр. ССР, 1979. – С. 25–26.

#### 1980

34. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Єременко Л.П., Куковиця Г.С. Карта рослинності г. Лиса (Львівська область) // Укр. ботан. журн., 1980, **37**, № 1. – С. 59–64.
35. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Куковиця Г.С. Поширення *Viola jooi* Janka на Україні // Укр. ботан. журн., 1980, **37**, № 3. – С. 79–80.
36. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Рецензия: «Арктическая флористическая область / Под ред. Б.А. Юрцева. – Л.: Наука, 1976. 166 с.» // Ботан. журн., 1980, **65**, № 2. – С. 293–296.

37. Дидух Я.П., Куковица Г.С. *Thalictrum bauhinii* Crantz. (*Ranunculaceae*) – новый вид для СССР // Ботан. журн., 1980, **65**, № 4. – С. 589–591.
38. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Ялтинский горно–лесной государственный заповедник // Охрана важнейших ботанических объектов Украины, Белоруссии, Молдавии. – Киев: Наук. думка, 1980. – С. 100–115.
39. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Куковица Г.С. Заказники и памятники природы: Горный Крым // Охрана важнейших ботанических объектов Украины, Белоруссии, Молдавии. – Киев: Наук. думка, 1980. – С. 211–221.
40. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Ялтинский горно–лесной государственный заповедник. – Киев: Наук. думка, 1980. – 183 с.
41. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Рецензия: «Р.В. Камелин. Кухистанский округ Горной Средней Азии. – Л.: Наука, 1979. – 117с.» // Укр. ботан. журн., 1980, **37**, № 2. – С. 81–83.
42. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Ковиловий степ Чигини (Крим) // Укр. ботан. журн., 1980, **37**, № 4. – С. 79–84.
43. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Куковиця Г.С. Рослинність лісових заказників Середнього Придністров'я // Укр. ботан. журн., 1980, **37**, № 5. – С. 91–95.
44. Протопопова В.В., Дидух Я.П. Современное состояние и охрана орхидных естественной флоры Украины // Охрана и культивирование орхидей. Тез. Всесоюз. совещ. (Таллин, 18–20 марта 1980). – Таллин, 1980. – С. 27–31.
45. Дидух Я.П. Вопросы фитоценотической активности видов орхидных Горного Крыма в связи с проблемой их охраны // Охрана и культивирование орхидей. Тез. Всесоюз. совещ. (18–20 марта 1980 г., Таллин). – Таллин, 1980. – С. 49–53.

#### 1981

46. Дідух Я.П. Рослинність заказника «Агармиш» // Укр. ботан. журн., 1981, **38**, № 2. – С. 96–101.
47. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Єременко Л.П., Куковиця Г.С., Жижин М.П. Рослинність Касової гори (Опілля) // Укр. ботан. журн., 1981, **38**, № 3. – С. 60–66.
48. Дідух Я.П. Томіляри Гірського Криму // Укр. ботан. журн., 1981, **38**, № 4. – С. 18–23.
49. Дидух Я.П., Вакаренко Л.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Геоботаническая карта Карадага (Крым) как основа для изучения антропогенных сукцессий растительности // Геоботанич. картографирование. – Л.: Наука, 1981. – С. 25–33.
50. Андрієнко Т.Л., Вірченко В.А., Дідух Я.П. Перші знахідки *Hypericum humifusum* L. на Українському Поліссі // Укр. ботан. журн., 1981, **38**, № 3. – С. 71–72.

#### 1982

51. Дідух Я.П., Вакаренко Л.П. Еколого–ценотична характеристика *Cyclamen kuznetzovii* Kotov et Czernova (*Primulaceae*), що зростає в Гірському Криму // Укр. ботан. журн., 1982, **39**, № 1. – С. 31–33.
52. Дідух Я.П., Єременко Л.П., Куковиця Г.С., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Рослинність Лисої гори (Ів.–Франківська область) // Укр. ботан. журн., 1982, **39**, № 5. – С. 88–92.
53. Дидух Я.П., Камелин Р.В., Куковица Г.С. *Allium obliquum* (*Alliaceae*) – новый вид для флоры Украины // Ботан. журн., 1982, **67**, № 4. – С. 547–549.
54. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Жижин Н.П. Элементарная флора и проблемы охраны видов // Ботан. журн., 1982, **67**, № 6. – С. 842–852.
55. Дидух Я.П. Проблемы активности видов растений // Ботан. журн., 1982, **67**, № 7. – С. 925–935.
56. Дидух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Карадагский государственный заповедник. – Киев: Наук. думка, 1982. – 151 с.
57. Дидух Я.П., Вакаренко Л.П. Флористическая классификация томилляров Горного Крыма. Флористические критерии при классификации растительности. – Уфа, 1981. – С. 91–93.

58. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Осычнюк В.В., Андриенко Т.Л. Крымские горные степи. География растит. покрова Украины. – Киев: Наук. думка, 1982. – С. 214–220.

#### 1983

59. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Жижин Н.П., Куковица Г.С. Особенности охраны флоры и растительности степных участков Ополья (Украинская ССР) // Науч. наследие В.В. Алехина и развитие его идей в заповед. деле. – 1983. – С. 60–63.

60. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Куковица Г.С. До питання про охорону субсередземноморських видів у західних областях України // Рідкісні рослини природної флори України, шляхи та методи їх охорони. – К.: Наук. думка, 1983. – С. 106–110.

61. Дідух Я.П. Роль антропогенного фактора в процессах видообразования представителей сем. *Rosaceae* в Горном Крыму // Тез. докл. VII делегат. съезда ВБО. – Л.: Наука, 1983. – С. 18.

62. Дідух Я.П. Некоторые аспекты изучения популяций орхидных в связи с вопросами их охраны // Охрана и культивирование орхидей. – Тез. докл. II совещ. (Киев, май 1983 г.). – Киев: Наук. думка, 1983. – С. 31–33.

63. Дідух Я.П., Вакаренко Л.П. Урочище «Скалистое» – проектируемый заказник орхидных // Тез. докл. II совещ. (Киев, май 1983 г.). – Киев: Наук. думка, 1983. – С. 52–54.

64. Дідух Я.П. Опыт классификации ксерофильной полукустарничковой и травянистой растительности Горного Крыма // Ботан. журн., 1983, **68**, № 11. – С. 1456–1466.

65. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Сипайлова Л.М., Ткаченко В.С., Дідух Я.П. Ботаніко–географічна характеристика деяких флористичних районів Палеотропісу // Укр. ботан. журн., 1983, **40**, № 6. – С. 56–63.

66. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Сипайлова Л.М., Дідух Я.П., Ткаченко В.С. Фітоценотична характеристика Сейшельських островів (на прикладі островів Праслен та Мае) // Укр. ботан. журн., 1983, **40**, № 6. – С. 64–67.

67. Сипайлова Л.М., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Ткаченко В.С. Флора і рослинність Мальдівських островів // Укр. ботан. журн., 1983, **40**, № 6. – С. 68–73.

#### 1984

68. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Кузмичов А.І., Падун І.М. Рослинність урочища Лиса гора (околиці м. Києва) // Укр. ботан. журн., 1984, **41**, № 1. – С. 86–90.

69. Дідух Я.П., Вакаренко Л.П. Порівняльний аналіз синтаксонів флористичної класифікації степів і томілярів Гірського Криму // Укр. ботан. журн., 1984, **41**, № 3. – С. 11–20.

70. Черевченко Т.М., Дідух Я.П., Андриенко Т.Л. Друга Всесоюзна нарада «Охорона і культивування орхидей» // Укр. ботан. журн., 1984, **41**, № 3. – С. 109–110.

71. Дідух Я.П., Вакаренко Л.П. Современное состояние и пути оптимизации растительного покрова в проектируемых заповедниках степного Крыма // Проблемы охраны генофонда и управления экосистемами в заповедниках степной и пустынной зон. – Тез. докл. – М., 1984. – С. 109–113.

72. Дідух Я.П. Друга робоча нарада з порівняльної флористики // Укр. ботан. журн., 1984, **41**, № 4. – С. 104–106.

73. Дідух Я.П., Еременко Л.П., Куковица Г.С., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Крупномасштабная геоботаническая карта как модель для изучения антропогенных сукцессий растительности (на примере карты урочища «Городище» в Западной Подолии) // Геоботан. картографирование. – Л.: Наука, 1984. – С. 25–30.

74. Дідух Я.П., Сухий І.Б. Сучасний стан рослинного покриву лісового масиву Банний яр (Сумська обл.) та його охорона // Укр. ботан. журн., 1984, **41**, № 5. – С. 70–73.

75. Дідух Я.П. Методологічні підходи до вивчення динаміки рослинного покриву під впливом рекреації на основі аналізу ценопопуляцій // Укр. ботан. журн., 1984, **41**, № 6. – С. 90–93.

76. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Вассер С.П., Сикура И.И., Стойко С.М., Андриенко Т.Л., Дідух Я.П., Заверуха Б.В., Кудрявцев В.Ф. Охрана растительного мира // Научно–технический

прогресс и его социально-экономические последствия на период до 2005 г. по УССР. – Киев: Наук. думка, 1984. – С. 604–611.

77. Дидух Я.П. Роль абиотического фактора в эволюции фитоценологических систем. Макроэволюция (Мат. I Всесоюз. конф. по проблемам эволюции, Москва, 1984). – М.: Наука, 1984. – С. 150–151.

#### 1985

78. Вакаренко Л.П., Дідух Я.П. Рослинність запроєктованого заказника «Дубки» (Передгірний Крим) // Укр. ботан. журн., 1985, **42**, № 1. – С. 61–65.

79. Дідух Я.П., Вольвач Ф.В., Танцюра Б.Ф., Чорнай Н.Д. Влияние рекреации на почвы сосновых и дубово-сосновых лесов пригородных зон в равнинной части УССР // Современные проблемы рекреационного лесопользования. – М., 1985. – С. 82–83.

80. Дидух Я.П. Диагностика рекреационных изменений лесной растительности различных уровней ее организации // Современные проблемы рекреационного лесопользования. – М., 1985. – С. 80–81.

81. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Молчанов Е.Ф. Государственный заповедник «Мыс Мартьян» – Киев: Наук. думка, 1985. – 256 с.

82. Дидух Я.П. Систематика и история развития бука и буковых лесов Горного Крыма // Ботан. журн., 1985, **70**, № 8. – С. 1040–1050.

83. Дидух Я.П. Флора, фитоценологическая характеристика и динамика буковых лесов Горного Крыма // Ботан. журн., 1985, **70**, № 9. – С. 1157–1166.

84. Дідух Я.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Перша Всесоюзна конференція з проблем еволюції // Укр. ботан. журн., 1985, **42**, № 5. – С. 92–93.

#### 1986

85. Дидух Я.П., Вакаренко Л.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Флористическая классификация хвойных лесов нижнего пояса растительности Горного Крыма // Ботан. журн., 1986, **71**, № 3. – С. 281–291.

86. Вакаренко Л.П., Дидух Я.П. Новый для флоры Криму вид – *Thalictrum lucidum* L. // Укр. ботан. журн., 1986, **43**, № 2. – С. 70–71.

87. Темченко А.М., Дідух Я.П., Любченко В.М. Фітоценологічна характеристика *Daphne sneorum* L. (*Thymelaceae* Juss.) у Придніпров'ї // Укр. ботан. журн., 1986, **43**, № 3. – С. 53–57.

88. Дідух Я.П. Методика аналізу флор гірських регіонів // Укр. ботан. журн., 1986, **43**, № 6. – С. 74–78.

89. Дидух Я.П. Геоботаническое районирование Горного Крыма (на основе карты растительности) // Геоботан. картографирование. – Л.: Наука, 1986. – С. 22–33.

#### 1987

90. Вакаренко Л.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Растительность Предгорного Крыма и его ботанико-географическое районирование // Ботан. журн., 1987, **72**, №1. – С. 39–48.

91. Дідух Я.П., Вольвач Ф.В., Темченко А.М. Закономірності формування лісів Мошногогірського кряжа залежно від екологічних умов // Укр. ботан. журн., 1987, **44**, №1. – С. 11–15.

92. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П., Ющенко А.К. Ялтинский заповедник // Заповедники СССР. Заповедники Украины и Молдавии. – М.: Мысль, 1987. – С. 196–209.

93. Ющенко А.К., Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дидух Я.П. Карадагский заповедник // Заповедники СССР. Заповедники Украины и Молдавии. – М.: Мысль, 1987. – С. 226–241.

94. Дідух Я.П. Еволюція фітоценосистем і роль антропогенного фактора в її процесах // Укр. ботан. журн., 1987, **44**, № 2. – С. 86–93.

95. Дідух Я.П., Вакаренко Л.П. Флористичні та ценологічні особливості Тарханкутського півострова (Крим) // Укр. ботан. журн., 1987, **44**, № 3. – С. 31–36.

96. Дидух Я.П. Проблемы дифференциации и интеграции в организации фитоценозов //



- Методологические проблемы интеграции ботанических наук / Отв. ред. Н.П. Деменчук. – Киев: Наук. думка, 1987. – С.116–126.
97. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Стойко С.М., Дидух Я.П., Дубина Д.В. и др. Перспективная сеть заповедных объектов Украины – Киев: Наук. думка, 1987. – 282 с.
98. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Стойко С.М., Дидух Я.П., Дубина Д.В., Безусько Л.Г. Зеленая книга Украинской ССР – Киев: Наук. думка, 1987. – 210 с.
99. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Системный подход к изучению флоры // Теоретические и методические проблемы сравнительной флористики. Мат. II раб. совещ. по сравн. флористике (Неринга, 1983). – Л.: Наука, 1987. – С. 30–35.
100. Дидух Я.П. Опыт структурно–сравнительного анализа горных элементарных флор // Теоретические и методические проблемы сравнительной флористики. Мат. II раб. совещ. по сравн. флористике (Неринга, 1983). – Л.: Наука, 1987. – С. 117–128.
101. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Соціальний та екологічний аспекти використання і охорони рослинних ресурсів Гірського Криму // Вісн. АН УРСР. – 1987, № 8. – С. 80–88.
102. Дидух Я.П. Классификация томиляров Горного Крыма // VIII съезд УБО. Тез. докл. – Киев: Наук. думка, 1987. – С.137.
103. Дідух Я.П., Вольвач Ф.В., Темченко А.М. Еколого–ценотична характеристика Черкаського бору // Укр. ботан. журн., 1987, **44**, № 6. – С. 68–72.
104. Дидух Я.П. Луга Горного Крыма и история их формирования // Ботан. журн., 1987, **72**, №10. – С. 1346–1355.
105. Дидух Я.П., Любченко В.М., Вакаренко Л.П. Фитоценологическая характеристика заказника Кубалач (Крым) // Вопросы общей и молекулярной биологии. К.: Вища школа 1987, вып. 6.
106. Дидух Я.П. Дифференциация фитоценосистем Горного Крыма и научные основы их охраны. – Автореф. дис. ... докт. биол. наук. – Л., 1987. – 34 с.

#### 1988

107. Дидух Я.П. Основные этапы и направления развития растительного покрова Горного Крыма // Актуальные вопр. ботан. в СССР: Тез. докл. VIII съезда ВБО. – Алма–Ата: Наука, 1988. – С. 197.
108. Дидух Я.П., Любченко В.М. Современные подходы к изучению флор заповедных территорий // Пробл. инвентаризации живой и неживой природы в заповедниках. – М.: Наука, 1988. – С.44–54.
109. Дидух Я.П. Анализ эколого–ценотической дифференциации растительного покрова Горного Крыма // Ботан. журн., 1988, **73**, № 8. – С. 1168–1178.
110. Дідух Я.П. Ординація чагарничкових угруповань України // Укр.ботан.журн., 1988, **45**, № 6. – С. 11–14.
111. Заверуха Б.В., Дідух Я.П., Любінська Л.Г. Реліктовий вид *Allium obliquum* L. на Україні // Укр. ботан. журн., 1988, **45**, № 6. – С. 61–62.
112. Дидух Я.П. Эколого–ценотические особенности поведения некоторых реликтовых и редких видов в свете теории отеснения реликтов // Ботан. журн., 1988, **73**, №12. – С. 1686–1698.
113. Дидух Я.П. Проблемы эволюции в современной фитоценологии // Проблемы макроэволюции. – М.: Наука, 1988. – С. 109–110.

#### 1989

114. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Теоретичні питання розвитку фітоценології // Укр. ботан. журн., 1989, **46**, № 2. – С. 5–10.
115. Дидух Я.П. Проблема генерализации выделов крупномасштабных геоботанических карт на ландшафтном (фитоценотопологическом) уровне организации растительного покрова // Крупномасштабное картограф. растительности. – Тез. докл. раб. сов.

- (Ленинград, 14–15 февр., 1989). – Л., 1989. – С. 8–10.
116. Дідух Я.П. Флористична класифікація угруповань «гісопової» флори // Укр. ботан. журн., 1989, **46**, №6. – С. 16–21.
117. Дідух Я.П. Підходи к диагностике типов растительности (на примере растительности Украины) // VII Всесоюз. совещ. по классификации растит. Тез. докл. – Минск, 1989. – С. 32–34.
118. Дідух Я.П. Вишнева гора // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1989, Т. **1**. – С.180.
- Дідух Я.П. Гірсько–Кримська геоботанічна підпровінція // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1989, Т. **1**. – С. 273–274.
- Дідух Я.П. Гірсько–Кримський геоботанічний округ // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1989, Т. **1**. – С. 274.
- Дідух Я.П. Ендеміки // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1989, Т. **1**. – С. 387.
- Дідух Я.П. Банний яр // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1989, Т. **1**. – С. 69.

#### 1990

119. Дідух Я.П. Кримський лісостеповий геоботанічний округ // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1990, Т. **2**. – С. 239.
- Дідух Я.П. Ліси рекреаційні // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1990, Т. **2**. – С. 276.
- Дідух Я.П. Мис Мартъян // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1990, Т. **2**. – С. 357–358.
- Дідух Я.П., Федоренко А.П. Охорона генофонду // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1990, Т. **2**. – С. 475.
120. Дідух Я.П. Сосновые леса Горного Крыма // Ботан. журн., 1990, **75**, № 3. – С. 336–346.
121. Didukh Ya., Sytnik K.M. Phytosociological estimation of hydrothermal and edaphic regimes of a landscape // Dev. Ecol. Perspect. 21 st Cent. 5th Int. Congr. Ecol. (Yokohama, August 23–30, 1990). – Yokohama, 1990. – P. 452.
122. Дідух Я.П., Литвинская С.А., Новосад В.В. Ботанико–географическое районирование Крымско–Новороссийской провинции // Ботан. журн., 1990, **75**, № 4. – С. 494–505.
123. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Нові принципи побудови класифікації рослинності // Укр. ботан. журн., 1990, **47**, № 3. – С. 5–12.
124. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Фітоіндикація гідротермічного та едафічного режимів лучних степів (на прикладі урочища Лиса гора Івано–Франківської області) // Укр. ботан. журн., 1990, **47**, № 5. – С. 41–46.
125. Дідух Я.П. Методологічні підходи до проблем фітоіндикації екологічних факторів // Укр. ботан. журн., 1990, **47**, № 6. – С. 5–12.

#### 1991

126. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Дубына Д.В., Костылев А.В. и др. Продромус растительности Украины. – Киев: Наук. думка, 1991. – 272 с.
127. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Каркуций Г.Н. Опыт фитоиндикации экологических режимов экотопов долины р. Ворсклы // Ботан. журн., 1991, **76**, № 5. – С. 699–709.
128. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Применение фитоиндикации для комплексной характеристики природных режимов различных элементов склонов // Изв. АН СССР. – 1991, Сер. географич., № 2. – С. 106–113.
129. Дідух Я.П., Чуйко Н.Ф., Гребенюк А.Г. Взаимосвязь обеспеченности растений фосфором и его адсорбция корневой системой из почв // Докл. АН УССР, 1991, № 2. – С. 147–150.

130. Вакал А.П., Дідух Я.П. Влияние воздушных выбросов на основные химические свойства почв // Докл. АН УССР, 1991, № 3. – С. 160–163.
131. Лисенко Г.М., Дідух Я.П. Причины экспансії кропивы дводомної (*Urtica dioica* L.) у Михайлівській цілині // Ойкумена, 1991, № 3. – С. 42–47.
132. Дідух Я.П., Немченко О.А., Сіренко І.П. Проблема створення бази даних еколого-фітоценологічної інформації флори України // Ойкумена, 1991, № 4. – С. 67–71.
133. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Костильов О.В., Попович С.Ю., Дубина Д.В., Устименко П.М. Аналіз синтаксонів рослинності України // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 1. – С. 5–11.
134. Дідух Я.П., Соломаха В.А. Флористична структура синтаксонів сегетальної рослинності рівнинної частини України // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 1. – С. 12–18.
135. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Каркуцієв Г.М. Фітоіндикаційна оцінка вологості екотопів долини р. Ворскли // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 3. – С. 61–66.
136. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Градієнтний аналіз екологічних параметрів рослинних угруповань долини р. Ворскли (УРСР) // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 4. – С. 18–23.
137. Дідух Я.П., Ткаченко В.С. Робоча нарада по обговоренню природоохоронного режиму в Українському державному степовому заповіднику АН УРСР // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 4. – С. 100–103.
138. Вакал А.П., Дідух Я.П. Фітоіндикаційна характеристика природних умов околиць м. Суми // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 5. – С. 57–61.
139. Дідух Я.П. Відділ екології фітосистем // Укр. ботан. журн., 1991, **48**, № 6. – С. 118–119.
140. Дідух Я.П., Любченко В.М. Флористический анализ формации *Carpineta betuli* на юго-восточной границе их ареала // Проблемы общей и молекулярной биологии. – 1991. – Вып. 9. – С. 14–21.
141. Didukh Ya. Principles and methods for creation of ecological maps based on phytoindicational data bases // Abstracts Principles and methods of ecological mapping. – Pushchino, 1991. – P. 101.
- 141 (а) Дідух Я.П. Принципы и методы создания экологических карт на основе фитоиндикационных баз данных // Тез. докл. Междун. совещ.: «Принципы и методы экологического картографирования» (Пушино, 1–5 окт. 199). – Пушино, 1991. – С. 34–35.
- 1992**
142. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Чумак К.В. Фітоіндикація екологічних режимів рослинних угруповань урочища «Холодний Яр» (Черкаська область) // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, №1. – С. 17–22.
143. Вакал А.П., Дідух Я.П. Індикація екологічних факторів у зоні впливу Сумського ВО «Хімпром» // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, № 2. – С. 26–30.
144. Дідух Я.П., Генів А.П. Український державний степовий заповідник // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, № 2. – С. 101–103.
145. Дідух Я.П., Каркуцієв Г.М., Плюта П.Г. Фітоіндикація екологічних режимів ландшафтів Присамар'я // IX з'їзд Укр. ботан. товариства. Тез. доп. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 62–63.
146. Didukh Ya., Dubyna D., Zakharova T. et all. Bibliographia phytosociologica: Ucraina // Excerpta botanica. Sectia B sociologica, 1991, **29**/1; 1992, **29**/2. – P. 51–80; 81–160.
147. Дідух Я.П. Рецензія: «В.К. Мякушко, Ф.В. Вольвач, П.Г. Плюта. Экология сосновых лесов. – Киев: Урожай, 1989 – 248 с.» // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, № 3. – С. 105–106.
148. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Екологічні режими степових та лісових угруповань у підзоні північного Степу // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, № 4. – С. 13–18.
149. Дідух Я.П. Растительный покров Горного Крыма (структура, динамика, эволюция и охрана). – Киев: Наук. думка, 1992. – 256 с.
150. Дідух Я.П. Проблемы анализа эволюционной структуры региональной флоры (на

- примере Горного Крыма) // Актуальные проблемы сравнительного изучения флор. Мат. III раб. совещ. по сравнительной флористике (Кунгур, 1988). – СПб: Наука, 1992. – С. 137–147.
151. Дідух Я.П. Екологічні особливості угруповань *Querceta pubescentis* південного–заходу України // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, № 5. – С. 40–44.
152. Дідух Я.П., Чумак К.В. Геоботанічна характеристика заказника «Лісники» (м. Київ) // Укр. ботан. журн., 1992, **49**, № 6. – С. 22–27.

#### 1993

153. Дідух Я.П. Екологічна характеристика степів Західного Волино–Поділля (Україна) // Укр. ботан. журн., 1993, **50**, № 2. – С. 5–13.
154. Дідух Я.П., Козьяков О.С., Плюта П.Г. Володимир Костянтинівич М'якушко (до 70-річчя з дня народження) // Укр. ботан. журн., 1993, **50**, № 2. – С. 144–145.
155. Дідух Я.П. Екологічні особливості заказника «Вишнева гора» (Рівненська область, Україна) // Укр. ботан. журн., 1993, **50**, № 3. – С. 35–44.
156. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Стойко С.М. Степан Антонович Генсірук (до 70-річчя з дня народження) // Укр. ботан. журн., 1993, **50**, № 3 – С. 133–134.
157. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Каркуцієв Г.М. Екологічні режими рослинних угруповань Надслучанської Швейцарії (Рівненська область, Україна) // Укр. ботан. журн., 1993, **50**, № 4. – С. 24–34.
157. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Каркуцієв Г.М. Екологічні режими фітоценозів на межі Волинське плато – Мале Полісся – Кременецькі гори (Рівненська область, Україна) // Укр. ботан. журн., 1993, **50**, № 5. – С. 23–34.
159. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Сравнительная характеристика фитоиндикационных экологических шкал (на примере шкал увлажнения почв) // Экология, 1993, № 5. – С. 32–40.
160. Дідух Я.П. Петрофіти // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 27.
- Дідух Я.П. Подільсько–Бесарабська геоботанічна підпровінція // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 53.
- Дідух Я.П. Подільсько–Середньопридніпровська геоботанічна підпровінція // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 53.
- Дідух Я.П. Русько–Полянський заказник // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 153.
- Дідух Я.П. Формація рослин // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 346.
- Дідух Я.П. Фригона // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 347.
- Дідух Я.П. Шибляк // Географічна енциклопедія України. – К.: «УРЕ ім. М.П. Бажана», 1993, Т. 3. – С. 445.
161. Дідух Я.П., Лысенко Г.Н. Экологические проблемы охраны степей Украины // Степи Евразии: проблемы сохранения и восстановления. – СПб.–М., 1993. – С. 65–77.

#### 1994

162. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Фітоіндикація екологічних факторів – К.: Інститут ботаніки НАН України, 1994. – 280 с.
163. Дідух Я.П., Соломаха В.А. Екологія синтаксонів сегетальної рослинності України // Укр. ботан. журн., 1994, **51**, № 1. – С. 18–23.
164. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Кузярін О.Т. Фітоіндикація екоотопів верхів'я Західного Бугу // Укр. ботан. журн., 1994, **51**, № 2/3. – С. 57–68.
165. Бурда Р.І., Дідух Я.П., Новосад В.В. Форум з порівняльної флористики // Укр. ботан. журн., 1994, **51**, № 2/3. – С. 279–282.

166. Дідух Я.П., Плюта П.Г. Сравнительная характеристика фитоиндикационных экологических шкал (на примере шкал терморезима и эдафических) // Экология, 1994, № 2. – С. 34–43.
167. Плюта П.Г., Дідух Я.П. Оцінка висотної диференціації рослинного покриву на основі методів фітоіндикації // Укр. ботан. журн., 1994, **51**, № 4. – С. 18–25.
168. Дідух Я., Кордюм Є., Андрієнко Т., Прядко О., Сидоренко П., Ситник К. Фітоценотичний та цитогенетичний моніторинг рослинного покриву в умовах хронічного опромінення, спричиненого аварією на Чорнобильській АЕС – К.: Препринт, 1994. – 22 с.
169. Didukh Ya., Kordyum E., Andrienko T., Prjadko O., Sidorenko P., Sytnik K. Phytocoenotic and cytogenetic monitoring of vegetation in continuous irradiation conditions caused by accident at the Chernobyl nuclear power station. Preprint. – Kiev, 1994. – 22 p.
170. Didukh Ya., Plyuta P., Kondratyuk S., Lazebna O. Vegetation as an indicator of ecological condition (the European part of the former USSR) // Excerpta botanica. Sectia B. Sociologica, 1994, **31**, № 1. – P. 91–149.
171. Didukh Ya., Plyuta P., Lazebna O. Vegetation as an indicator of ecological condition (the Asian part of the former USSR) // Excerpta botanica. Sectia B. Sociologica, 1994, **31**, № 4. – P. 251.
172. Дідух Я.П., Ситник К.М., Бурда Р.І., Заверуха Б.В. Біологічна різноманітність фітобіоти України: облік, збереження, моніторинг // Охорона генофонду рослин в Україні. Тези доп. наук. конф. (Кривий Ріг, трав. 1994). – Донецьк, 1994. – С. 48–58.
173. Дідух Я.П., Каркуців Г.М. Оцінка зволоженості екотопів // Укр. ботан. журн., 1994, **51**, № 5. – С. 64–75.
174. Плюта П.Г., Дідух Я.П. Екоморфи видів флори України та їх аналіз // Укр. ботан. журн., 1994, **51**, № 6. – С. 17–24.
175. Андрієнко Т., Серебряков В., Дідух Я., Вольвач Ф., та ін. Ботанічний заказник загальдержавного значення «Лісники» // Ойкумена, 1994, № 1–2. – С. 116–127.

#### 1995

176. Дідух Я.П., Ромащенко К.Ю. Методика ценотичного аналізу рослинного покриву // Укр. ботан. журн., 1995, **52**, № 4. – С. 515–527.
177. Дідух Я.П. Структура классификационных единиц растительности и ее таксономические категории // Экология і ноосферологія, 1995, **1**, №1–2. – С. 56–73.
178. Соломаха В.А., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Корженевський В.В. Фітосоціологічна схема синтаксонів рослинності України – К.: Препринт, 1995. – 40 с.
179. Дідух Я.П. Современное состояние и прогноз развития растительного покрова в зоне отчуждения ЧАЭС на территории Украины // Экологический статус загрязненных территорий. Тез. докл. Междунар. раб. совещ. по Чернобыльской экологической исследовательской сети (19–20 апр. 1995). – Минск, 1995. – С. 42.
180. Дідух Я.П., Кордюм Е.Л., Прядко Е.И., Сидоренко П.Г. Фітоценотичний і цитогенетичний моніторинг в умовах хронічного облучення в зоні ЧАЭС // Экологический статус загрязненных территорий. Тез. докл. Междунар. раб. совещ. по Чернобыльской экологической исследовательской сети (19–20 апр. 1995). – Минск, 1995. – С. 43.
181. Дідух Я.П., Дудка І.О. Новий всеукраїнський часопис з екології «Зелені Карпати» // Укр. ботан. журн., 1995, **52**, №2. – С. 322–323.
182. Плюта П.Г., Дідух Я.П. Фітоєкологічні дослідження в зоні відчуження ЧАЭС // Проблеми Чорнобиль. зони відчуження, 1995, вип. 3. – С. 39–48.

#### 1996

183. Червона книга України. (Я.П. Дідух автор характеристик 36 видів рослин, що потребують охорони). – К.: Укр. енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1996. – 608 с.

184. Дідух Я.П. Неморальні ліси Гірського Криму класу *Quercus-Fagetum* Br.-Bl. et Vlieg. 1937 // Укр. фітоцен. зб., 1996, Сер. А, вип. 3. – С. 34–51.
185. Дідух Я.П., Коротченко І.А. Степова рослинність південної частини Лівобережного Лісостепу України. 1. Класи *Festucetum vaginatae* та *Helianthemum-Thymetum* // Укр. фітоцен. зб., 1996, Сер. А, вип. 2. – С. 56–63.
186. Дідух Я.П. Проблемы развития фитоэкологии в Украине // Ботаника и микология на пути в третье тысячелетие. – К., 1996. – С. 129–140.
187. Дідух Я.П., Боратинський А. Еколого-ценотичні особливості лісів Південно-Західної Польщі // Укр. ботан. журн., 1996, 53, № 1–2. – С. 18–26.
188. Дідух Я.П. Розробка проблем еволюції в Інституті ботаніки ім. М.Г. Холодного // Укр. ботан. журн., 1996, 53, № 4. – С. 366–379.
189. Дідух Я.П., Дудка І.О., Заверуха Б.В. Експедиції Інституту ботаніки // Укр. ботан. журн., 1996, 53, № 4. – С. 440–446.
190. Ромащенко К.Ю., Дідух Я.П. Виразеність як функціональна оцінка стану рослинного покриву // Вісн. НАН України, 1996, № 6. – С. 142–146.
191. Ромащенко К.Ю., Дідух Я.П. Феноменологическая характеристика реакции растительного покрова на действие факторов окружающей среды // Допов. НАН України, 1996, № 4. – С. 64–72.
192. Ромащенко К.Ю., Дідух Я.П., Соломаха В.А. Синтаксономія класу *Helianthemum-Thymetum* с.нов. рослинності крейдяних відслонень південно-східної України // Укр. фітоцен. зб., 1996, Сер. А, № 1. – С. 49–62.
193. Дідух Я.П., Соломаха В.А., Котильов О.В. Проблеми створення продромусурослинності України за методом Браун–Бланке // Укр. фітоцен. зб., 1996, Сер. А, № 1. – С. 5–8.
194. Didukh Ya. The Communities of the Class *Quercetum pubescenti-petraeae* of the Crimean Mountains // Ukr. phytocoen. coll., 1996, Ser. A., № 1. – P. 63–77.
195. Байрак О.М., Дідух Я.П. Гідрофільна рослинність Полтавської рівнини // Укр. фітоцен. зб., 1996, Сер. А, № 2. – С. 37–43.
196. Дідух Я.П., Коротченко І.А. Наукові засади збереження лучних степів південної частини Лівобережного Лісостепу України // Мат. междунар. семинара «Развитие системы межгосудар.особо охран. территорий». – Киев, 1996. – С. 39–42.

#### 1997

197. Плюта П.Г., Дідух Я.П. Развитие растительности в зоне отчужения ЧАЭС и необходимость ее мониторинга // Проблемы экологии лесов в Полесье Украины. – Житомир, 1997. – С. 53–61.
198. Дідух Я.П., Ємшанов Д.Г., Школьніков Ю.А. Використання фітоіндикаційних оцінок при вивченні структури лісових екосистем // Укр. ботан. журн., 1997, 54, № 1. – С. 47–56.
199. Дідух Я.П., Вахрушева Л.П. Биологическое разнообразие Крыма. Растительные сообщества, нуждающиеся в охране // Биоразнообразие Крыма: Оценка и потребности сохранения. Программа поддержки биоразнообразия. Раб. мат. – Гурзуф, 1997. – С. 31–33.
200. Дідух Я.П., Ходосовцев А.Е., Виноградова О.Н., Исиков В.П., Ена А.В. Биологическое разнообразие Крыма. Растения и грибы // Биоразнообразие Крыма: Оценка и потребности сохранения. Программа поддержки биоразнообразия. Раб. мат. – Гурзуф, 1997. – С. 20–26.
201. Didukh Ya.P., Andrienko T.L. Crimea – its flora and vegetation and their protection // Newsletter Central and Eastern Europe, 1997, № 9 (22). – P. 4–6.
202. Didukh Ya. Problems in estimating biodiversity of the ecosystem level // Conservation and Biodiversity in Ukraine. A. National Conference, (Kaniv, 21–24 October 1997). – Egham–Kiev.
203. Дідух Я.П., Білик Р.Г. Проблеми фіторекультивуації відвалів Товтровоного кряжу на основі їх фітоіндикаційної оцінки // Современные проблемы охраны земель. Тр. Межгос. науч. конф. (Киев, 10–12 сент. 1997). – Ч. 2, Киев, СОПС Украины, НАН Украины. – С. 221–222.

204. Швадчак І.М., Дідух Я.П., Дудка І.О. VI симпозиум JUFRO з проблем бука в Україні // Укр. ботан. журн., 1997, **54**, № 2. – С. 214–216.
205. Стойко С.М., Дідух Я.П. *Рецензія*: «Генсірук С.А., Фурдичко В.С., Бондар В.С. Історія лісівництва в Україні. – Львів: Світ, 1995. – 424 с.» // Укр. ботан. журн., № 5. – С. 496–497.
206. Дідух Я.П., Ткаченко В.С., Плюта П.Г., Коротченко І.А., Фіцайло Т.В. Порівняльна оцінка фіторизноманітності заповідних степових екосистем України з метою оптимізації режимів їх охорони – К., 1998. – 75 с.
207. Коротченко І. А., Дідух Я.П. Степова рослинність південної частини Лівобережного Лісостепу України. II. Клас *Festuco–Brometea* // Укр. фітоцен. зб., Сер. А., 1997, № 1. – С. 20–39.
208. Дідух Я.П., Емшанов Д.Г., Школьников Ю.А. Использование фитоиндикационных оценок при изучении структуры лесных экосистем // Экология, 1997, № 5. – С. 353–360.
209. Дідух Я.П. Розробка програми «Екологія флори України» // Проблеми ботаніки і мікології на порозі третього тисячоліття. Мат. Х з'їзду Укр. ботан. товариства (Полтава, 22–23 трав. 1997). – Полтава, 1997. – С. 190–191.
- 1998**
210. Дідух Я.П. Моніторинг та використання нетрадиційних методів оцінки екосистем в аспекті сталого розвитку України // Проблеми сталого розвитку України. – К., 1998. – С. 183–197.
211. Багрікова Н.О., Дідух Я.П. Екологічні особливості сегетальної рослинності Криму // Укр. ботан. журн., 1998, **55**, № 4. – С. 397–403.
212. Орлов О.О., Дідух Я.П. Фітоіндикація радіоактивного забруднення лісових екосистем // Укр. ботан. журн., № 5. – С. 536–542.
213. Орлов О.О., Дідух Я.П. Новий підхід до фітоіндикації радіоактивного забруднення лісових екосистем // Допов. НАН України, 1998, № 11. – С. 184–187.
214. Дідух Я.П. Экологическая структура флоры и проблемы фитоиндикации экологических факторов // Изучение биолог. разнообразия методами сравнительной флористики: Мат. IV раб. совещ. по сравнит. флористике (Березинский биосф. зап-к, 1993). – СПб.: СПб. ун-т (НИИХ), 1998. – С. 208–217.
215. Ткаченко В.С., Дідух Я.П., Генів А.П. та ін. Український природний степовий заповідник. Рослинний світ – К.: Фітосоціоцентр, 1998. – 280 с.
216. Дідух Я.П. Популяційна екологія. – К.: Фітосоціоцентр, 1998. – 192 с.
217. Дідух Я.П., Родіна В.В. Методика оцінки стійкості екосистем на основі фітоіндикації // Питання біоіндикації і екології. Тез. міжн. конф. (Запоріжжя, 21–24 верес. 1998). – Запоріжжя, 1998.
218. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Ена В.Г., Тарасенко В.С. Оценка угроз биоразнообразию Крыма // Природа, 1998, № 1–2(14–15). – С. 2–4.
219. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Каркуцієв Г.М. Еколого–ценотичні особливості Шацького природного національного парку // Проблеми екології лісів і лісокористування на Поліссі України, 1998, вып. 5. – С. 147–154.
220. Boratyński A., Didukh Ya. Widlicz alpejski *Diphasiastrum alpinum* (L.) Holub w Karkonoszach // Chronmy Przyrode ojczysta. – Kraków, 1998. – S. 46–51.
221. Дідух Я.П. Азот як індикатор стійкості та функціонування екосистем // Наук. зап. Природничі науки. – К.: Видав. дім «KM Academia», 1998, Т. 5. – С. 75–78.
222. Соломаха В.А., Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Про підготовку багатотомного видання «Рослинність України» // Укр. фітоцен. зб., 1998, Сер. А, вип. 1(9). – С. 3–10.
223. Дідух Я.П. Створення багатотомного видання «Екофлора України» як основи фітоіндикації стану екосистем // Укр. фітоцен. зб., 1998, Сер. С, вип. 1(10). – С. 4–17.
224. Дідух Я.П., Родіна В.В., Білик Р.Г. Методика оцінки стійкості та динаміки екосистем на

- основі фітоіндикації // Укр. ботан. журн., 1998, **55**, № 6. – С. 648–655.
225. Дідух Я.П. *Рецензія*: «Нові видання про природу Полтавщини» // Укр. ботан. журн., 1998, **55**, № 6. – С. 673–674.
226. Didukh Ya. Estimation of climate indicators changes on the basis of phytoindication methods // START CEE Workshop: Participant research (Central Europ. Univer. Conference Center, Budapest, Hungary, 7–12 August 1999). – Budapest, 1999.
227. Куковиця Г.С., Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Абдулоєва О.С. Синтаксономія лучних степів пам'яток природи республіканського значення г. Касова та Чортова // Укр. фітоцен. зб., 1998, Сер. А, № 2(11). – С. 42–61.
228. Дідух Я.П., Контар І.С. Синтаксономія рослинності відслонень кристалічних порід Лісової зони України. I. Класи *Asplenietea trichomanes* та *Sedo–Scleranthetea* // Укр. фітоцен. зб., 1998, Сер. А, № 2(11). – С. 42–61.

#### 1999

229. Дидух Я.П. Видовое разнообразие растений и грибов. Мхи // Биологическое и ландшафтное разнообразие Крыма: Проблемы и перспективы. – Симферополь: Сонат, 1999. – С. 56.
- Дидух Я.П., Ена А.В. Некоторые новейшие данные по фиторазнообразию Крыма // Биологическое и ландшафтное разнообразие Крыма: Проблемы и перспективы. – Симферополь: Сонат, 1999. – С. 60.
- Дидух Я.П. Растительные сообщества Крыма и вопросы их охраны // Биологическое и ландшафтное разнообразие Крыма: Проблемы и перспективы. – Симферополь: Сонат, 1999. – С. 73.
230. Дідух Я.П. *Рецензія*: «Ю.А. Злобін «Основи екології»» // Укр. ботан. журн., 1999, **56**, № 1. – С. 108–110.
231. Білик Р.Г., Дідух Я.П. Стадії та напрямки розвитку рослинності відвалів Товтровою кряжа // Укр. ботан. журн., 1999, **56**, № 2. – С. 144–149.
232. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Дубина Д.В., Ткаченко В.С., Савицький О.Л. Лев Сергійович Балашов (до 70-річчя від дня народження) // Укр. ботан. журн., 1999, **56**, № 2. – С. 217–219.
233. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В. Ценофлори Київського плато // Укр. ботан. журн., 1999, **56**, № 3. – С. 259–265.
234. Дідух Я.П., Контар І.С. Топологічна диференціація рослинного покриву відслонень кристалічних порід лісової зони України // Укр. ботан. журн., 1999, **56**, № 5. – С. 454–460.
235. Дідух Я.П. Теоретичні аспекти вивчення флористичної та ценотичної різноманітності // Укр. ботан. журн., 1999, **56**, № 6. – С. 574–581.
236. Дідух Я.П. Природний заповідник «Мис Мартъян»; Ялтинський гірсько–лісовий природний заповідник // Заповідники і національні парки України. – К.: Вища шк., 1999, – С. 92–97; 98–103.
237. Абдулоєва О.С., Дідух Я.П. Лучно–степова рослинність еродованих схилів Придністров'я (національний природний парк «Подільські Товтри» в аспекті її охорони // Укр. фітоцен. зб., 1999, Сер. А, № 1(14). – С. 10–36.
238. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Плюта П.Г., Каркуцієв Г.М., Коротченко І.А. Еколого–ценотична диференціація рослинності Канівських дислокацій (між селами Зарубинці і Бучак) // Укр. фітоцен. зб., 1999, Сер. С, № 1(15). – С. 3–26.
239. Дідух Я.П., Боратинський А. Еколого–ценотичні особливості *Empetrum* L. s. l. в Україні та в Польщі // Укр. фітоцен. зб., 1999, Сер. С, № 1(15). – С. 26–35.
240. Українська енциклопедія лісівництва – Львів, 1999, Т. 1. – 464 с.



## 2000

241. Коротченко І.А., Дідух Я.П. Современное состояние степей южной части Левобережной лесостепи Украины // Современ. проблемы ботанической географии, картографии, геоботаники, экологии. Междун. конф. к 100-летию со дня рожд. акад. Е.М.Лавренко. – СПб, 2000. – С. 131–132.
242. Дідух Я.П. Геоботанические исследования на Украине: итоги и перспективы. // Современ. проблемы ботанической географии, картографии, геоботаники, экологии. Междун. конф. к 100-летию со дня рожд. акад. Е.М. Лавренко. – СПб, 2000. – С. 12–14.
243. Бейко І.В., Боголюбов В.М., Вишеньська І.Г., Вишневіська Г.В., Дідух Я.П. та ін. Лабораторний та польовий практикум з екології / Під ред. В.П. Замостяна та Я.П. Дідуха – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 214 с.
244. Дідух Я.П. Новая шкала фитоиндикации карбонатных субстратов // Проблеми сучасної екології. Тез. міжнарод. конф. (Запоріжжя, 20–22 вер. 2000). – Запоріжжя, 2000. – С. 146.
245. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Устименко П.М., Коротченко І.А., Юглічек Л.С. Лісова рослинність 30–кілометрової зони Хмельницької АЕС // Укр. ботан. журн., 2000, 57, № 3. – С. 250–256.
246. Дідух Я.П., Ткаченко В.С. Міжнародна конференція, присвячена 100–річчю від дня народження Є.М. Лавренка // Укр. ботан. журн., 2000, 57, № 3. – С. 346–348.
247. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Устименко П.М., Дідух Я.П., Коротченко І.А. Трав'яна рослинність 30–кілометрової зони Хмельницької АЕС // Укр. ботан. журн., 2000, 57, № 4. – С. 380–386.
248. Дідух Я.П., Ермоленко В.М., Крижанівська О.Т., Попович С.Ю., Серебряков В.В., Ткаченко В.С., Гелюта В.П., Парчук Г.В., Родіна В.В., Фіцайло Т.В. Екологічна стежка (методика, організація, характеристика модельної стежки «Лісники») / Під ред. Я.П. Дідуха – Київ: Фітосоціоцентр, 2000. – 88 с.
249. Дідух Я.П. Екологічна стежка «Лісники» – К., 2000. – 16 с.
250. Дідух Я.П., Коротченко І.А. Наукова екскурсія «Поділля–2000» // Укр. ботан. журн., 2000, 57, № 6. – С. 749–751.
251. Дідух Я.П. Академік Польської Академії наук Казимир Жажицький // Укр. ботан. журн., 2000, 57, № 6. – С. 738–742.
252. Boratyński A., Didukh Ya., Tomaszewski D. Cone cluster form of *Pinus uncinata* Romoud (Pinaceae) // Rocznik dendrologiczny. – 2000, 48. – S. 183–185.
253. Boratyński A., Didukh Ya. The genus *Empetrum* (Empetraceae) in Ukraine // Fragm. Flor. Geobot., 2000, 45(1–2). – S. 423–430.
254. Дідух Я.П., Коротченко І.А. Класифікація степової рослинності Покуття // Укр. фітоцен. зб. – Сер. А, 2000, № 1(16). – С. 3–15.
255. Дідух Я.П., Плюта П.Г., Протопопова В.В., Ермоленко В.М., Коротченко І.А., Каркуцієв Г.М., Бурда Р.І. Екофлора України Т. 1. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 284 с.

## 2001

256. Дідух Я.П., Устименко П.М., Плюта П.Г., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Коротченко І.А. Карта рослинності 30–кілометрової зони Хмельницької АЕС // Укр. ботан. журн., 2001, 58, № 1. – С. 10–20.
257. Дідух Я.П. Видатний еколог України // Укр. ботан. журн., 2001, 58, № 3. – С. 321–326.
258. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Класифікація екосистем – імператив національної екомережі (ECONET) України // Укр. ботан. журн., 2001, 58, № 4. – С. 393–403.
259. Дідух Я.П., Ромащенко К.Ю. Теорія еконіші. Вимір широти та перекриття // Укр. ботан. журн., 2001, 58, № 5. – С. 529–542.
260. Сімонов Д.О., Дідух Я.П. Клімато–хорологічний аналіз представників деревної флори

- України. // Наук. зап. НАУКМА., 2001, **19**., ч. 2. – С. 405–406.
261. Дідух Я.П. ECONET України. Класифікація екосистем як наукова основа структурування території для управління, використання та збереження біорізноманітності. // Рідна природа, 2001, № 1. – С. 17–18.
262. Boratyński A., Didukh Ya., Lucak M. The yew (*Taxus baccata* L.) population in Knyazhdvir Nature Reserve in the Carpathians (Ukraine) // Dendrobiology, 2001, **46**. – S. 3–8.

#### 2002

263. Дідух Я.П., Боратинський А. Рід *Celtis* L. (*Ulmaceae*) у флорі України // Укр. ботан. журн., 2002, **59**, № 1. – С. 5–9.
264. Дідух Я.П., Устименко П.М., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Коротченко І.А. Лісова рослинність 30–кілометрової зони Рівненської АЕС // Укр. ботан. журн., 2002, **59**, № 2. – С. 126–134.
265. Коротченко І.А., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Устименко П.М. Трав'яна рослинність 30–кілометрової зони Рівненської АЕС // Укр. ботан. журн., 2002, **59**, № 3. – С. 250–258.
266. Boratyński A., Didukh Ya. *Loiseleuria procumbens* (*Ericaceae*) in the Ukrainian Carpathians // Dendrobiology, 2002, **47**. – S. 3–9.
267. Дідух Я.П., Фицайло Т.В. Ценофлоры Киевского плато. Систематическая и экологическая структуры // Ботан. журн., 2002, **87**, № 6. – С. 41–59.
268. Sheljag–Sosonko Yu., Didukh Ya. Ukraine // Karte der naturlichen Vegetation Europas Map of the Natural Vegetation of Europe. Legende. U. Bohn, G. Gollub, Ch. Hettwer. –Münster, 2002.
269. Федорончук М.М., Дідух Я.П. Екофлора України. Т. 3. – Київ: Фітосоціоцентр, 2002. – 496 с.
270. Дідух Я.П. Теоретичні проблеми еволюції рослинного покриву // Ю.Д. Клеопов та сучасна ботан. наука. Мат. чит., присвяч. 100–річчю з дня народження Ю.Д. Клеопова (Київ, 10–13 лист. 2002). – К.: Фітосоціоцентр, 2002. – С. 12–26.
271. Дідух Я.П. Проблеми оцінки територіальної диференціації екосистем у зв'язку із створенням екомережі України // Зб. наук. пр. Полтавськ. пед. ун–ту ім. В.Г. Короленка. – Сер. Екол. Біол. науки, 2002, **3**(24). – С. 118–122.
272. Гончаренко І.В., Дідух Я.П. Поняття про загальну та мінімальну екологічну амплітуду синтаксонів // Наук. зап. НАУКМА, 2002, **20**. – С. 57–61.
273. Багнюк В.М., Дідух Я.П. Екологічні проблеми Закарпаття // Наук. зап. НАУКМА, 2002, **20**. – С. 61–67.
274. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Екологічний імператив сталого розвитку України // Наук. зап. НАУКМА, 2002, **20**, ч. 2. – С. 460–464.
275. Ткаченко В.С., Дідух Я.П., Дронова І.С. Екологічні особливості відділення «Крейдяна флора» Українського степового природного заповідника // Наук. зап. НАУКМА, 2002, **20**, ч. 2. – С. 467–471.
276. Дідух Я.П., Коротченко І.А., Устименко П.М., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Рослинний покрив 30–кілометрової зони Хмельницької атомної електростанції (ХАЕС) та оцінка його можливих змін // Вісн. Нетішин. краєзнавч. музею, 2002, № 1. – С. 69–85.
277. Дідух Я.П., Устименко П.М., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Плюта П.Г., Коротченко І.А. Крупномасштабная геоботаническая карта 30–километровой зоны Хмельницкой АЭС как основа мониторинга // Геоботан. картографирование, 2001–2002. – С. 66–78.

#### 2003

278. Дідух Я.П. Гірські бори (*Erico–Pinetea* Horvat 1959) України // Рослинність хвойних лісів України. Мат. роб. наради (Київ, лист. 2003). – К., 2003. – С. 43–79.
279. Дідух Я.П. Гірські бори (*Erico–Pinetea* Horvat 1959) України // Укр. фітоцен. зб., 2002, Сер. А, вип. 1(18). – С. 52–76.
280. Дідух Я.П., Куземко А.А., Гайова Ю.Ю., Ковтун І.В. Соснові та дубово–соснові ліси Черкасько–Чигиринського геоботанічного району // Рослинність хвойних лісів України.

- Мат. роб. наради (Київ, лист. 2003 р.). – К., 2003. – С. 80–95.
281. Mazur M., Boratyńska K., Marcysiak K., Gomez D., Tomaszewski D., Didukh Y., Boratyński A. Morphological variability of *Juniperus phoenicea* (Cupressaceae) from three distant localities on Iberian peninsula // Acta Soc. Botan. Poloniae, 2003, **72**. – P. 71–78.
282. Дідух Я.П. Чому поняття «степ» і «чорнозем» не перекладають на інші мови // Наук. світ, 2003, № 4. – С. 2–3.
283. Дідух Я.П. В.І. Вернадський і сучасна екологія // Вісн. НАН України, 2003, №5. – С. 53–59.
284. Олексик Т., Галлі Ф., Дідух Я., Сидор О. та ін. У природи є відповіді на запитання, які ми ставимо... // Вісн. НАН України, 2003, № 6. – С.61–65.
285. Дідух Я.П. Рослинність // Атлас: Автономна республіка Крим. – Київ–Сімферополь, 2003. – С. 32.
286. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р. Геоботанічне районування України та суміжних територій // Укр. ботан. журн., 2003, **60**, № 1. – С. 6–17.
287. Ситник К.М., Дідух Я.П., Дубина Д.В. Юрій Романович Шеляг–Сосонко (до 70–річчя від дня народження і 45–річчя наукової діяльності) // Укр. ботан. журн., 2003, **60**, № 1. – С. 88–90.
288. Didukh Ya. Role of *Acer platanoides* in chandes in forest associations structure according to the gap–model // Natural Forests in the Temperate Zone of Europe – Values and Utilisation. Abstracts. International Conf. in Mukachevo, Transcarpathia, Ukraine. October 13–17, 2003. – Birmensdorf–Rakhiv, 2003. – P. 60.
289. Дідух Я.П., Царенко П.М. Флора України: стан і заходи її збереження // Збереження і невиснажливе використання біорізноманіття України: стан та перспективи. – К.: Хімджест, 2003. – С. 24–37.
290. Дідух Я.П., Коротченко І.А. Ксеротермна рослинність північно–західного Поділля // Вісн. Львів. ун–ту, 2003, Сер. Біол., **34**. – С. 82–91.
291. Бурда Р.І., Дідух Я.П. Застосування методики оцінки антропоінертності видів вищих рослин при створенні «Екофлори України» // Укр. фітоцен. зб., 2003, Сер. С, №1(20). – С. 34–44.
292. Дідух Я.П., Пашкевич Н.А. Екологічні закономірності розподілу рослинності в національному парку «Святі гори» // Укр. фітоцен. зб., 2003, Сер. С, № 1(20). – С. 83–98.
293. Гончаренко І.В., Дідух Я.П. Метод Браун–Бланке: історія та сучасні тенденції // Наук. зап. НАУКМА, 2003, Біол. та екол., **21**. – С. 82–91.
- 2004**
294. Дідух Я.П., Бурда Р.І., Зиман С.М. Екофлора України. Т. 2. / Відпов. ред. Я.П. Дідух. – К.: Фітосоціоцентр, 2004. – 480 с.
295. Romo A., Didukh Ya., Boratyński A. *Thesium* (Santalaceae) in Crimea, Ukraine // Ann. Bot. Fennici, 2004, 41. – P. 273–281
296. Didukh Ya., Romo A., Boratyński A. On five rare vascular plant species reported from Crimea, Ukraine // Willdenowia, 2004, 34(2). – P. 407–410.
297. Дідух Я.П., Ковтун І.В. Теоретичні аспекти виділення ценофлор // Й.К. Пачоський та сучасна ботаніка. – Херсон: Айлант, 2004. – С. 98–101.
298. Дідух Я.П. Методологічні підходи до створення класифікації екосистем // Укр. ботан. журн. – 2004., **61**, № 1. – С. 7–17.
299. Ромащенко К.Ю., Дідух Я.П., Пашкевич Н.А. Синфітоіндикаційна оцінка еконіш видів роду *Pinus* L. України // Укр. ботан. журн., 2004, **61**, № 2. – С. 134–144.
300. Ситник К.М., Ткаченко В.С., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П. Гаврило Іванович Білик (до 100–річчя від дня народження) // Укр. ботан. журн., 2004, **61**, № 2. – С. 145–150.
301. Конішук В.В., Дідух Я.П. Картографічний та ординаційний аналіз екологічних факторів

- Черемського природного заповідника // Укр. ботан. журн., 2004, **61**, № 3. – С. 47–60.
302. Дідух Я.П., Коротченко І.А., Коніщук В.В. Рослинність лісів за участю *Picea abies* (L.) Karst. Волинського Полісся // Зб. наук. пр. Полтав. держ. педагогіч. ун-ту ім. В.Г. Короленка, 2004, Сер. Екол. Біол. науки, Вип. 4(37). – С. 29–39.
303. Дідух Я.П., Ткаченко В.С. Дмитро Іванович Сакало (до 100-річчя від дня народження) // Вісн. Запорізького держ. ун-ту. Біол. науки, 2004, № 1. – С. 9–10.
304. Mazur M., Boratyńska K., Marcysiak K., Romo A., Didukh Ya., Kosinski P., Boratyński A. Low level of inter-population differentiation in *Juniperus excelsa* M. Bieb. (Cupressaceae) // 2004, *Dendrobiology*, **52**. – P. 39–46.
305. Дідух Я.П., Парчук Г.В. Стан та перспективи розвитку мережі біосферних резерватів в Україні // Наук. зап. Держ. природозн. музею, 2004, **20**. – С. 19–24.
306. Дідух Я.П. Дослідження степів України: минуле, сучасне і майбутнє // Степові та галофітні екосистеми України. Зб. статей до 100-річчя Г.І. Білика. – Київ, 2004. – С. 17–27. – Деп. в ДНТБ України 17.05.04, № 24. – Ук 2004.
307. Waldon B., Didukh Ya. *Rhododendron myrtifolium* Schott et Kotschy var. *albiflorum* Schur w ukrainisch Karpatach Wschodnich // Roczn. Dendrologiczny, 2004, **52**. – S. 223–225.
308. Boratyński A., Didukh Ya., Lucak M. The yew (*Taxus baccata* L.) population in Knyazh-dvir Nature Reserve in the Carpathians (Ukraine) // Der Eibenfreund. – Göttingen: Sierke Verlag. – 2004, **11**. – P. 115–120.
309. Дідух Я.П., Дупленко Ю.К., Савчук В.С. Ідея університету в минулому, сьогодні та майбутньому // Наука і наукознавство, 2004, **61**, № 3. – С. 191–193.
310. Ситник К.М., Дідух Я.П., Вассер С.П. та ін. До 70-річчя Ірини Олександрівни Дудки // Укр. ботан. журн., 2004, **61**, № 5. – С. 99–101.

#### 2005

311. Дідух Я.П. Сучасні підходи до класифікації біотичних об'єктів // Вісн. НАН України, 2005, № 1. – С. 32–45.
312. Iszkuło G., Boratyński A., Didukh Ya., Romaschenko K., Pryaznko N. Changes of population structure of *Taxus baccata* L. during 25 years in protected area (Carpathians, Western Ukraine) // Pol. J. of Ecol., 2005, **53**, № 1. – S. 13–23.
313. Остривная Ю.И., Дідух Я.П. Экологические особенности границы между Лесостепью и Степью Украины // Изучение и сохранение природных экосистем заповедников лесостепной зоны. Мат. междуна. научн.-практ. конф., посвящ. 70-летию Центрально-Чернозёмного зап-ка (п. Заповедный, Курская обл., 22–26 мая 2005). Курск, 2005. – С. 42–45.
314. Дідух Я.П. Еколого-енергетичні аспекти у співвідношенні лісових і степових екосистем // Укр. ботан. журн., 2005, **62**, № 4. – С. 455–467
315. Klimko M., Boratyńska K., Moteserratt J.M., Didukh Ya., Romo A., Gomez D., Kluza-Wieloch M., Boratyński A. Taxonomic relations between *Juniperus oxycedrus* and *J. oxycedrus* subsp. *macrocarpa* based on morphological characters // XVII International Botanical Congress, Vienna, Austria, Europe. Austria Center Vienna (17–23 July 2005). 100 Years after the II IBC in Vienna 1905. Abstracts. – Vienna, 2005. – S. 356–357.
316. Boratyński A., Marcysiak K., Romo A., Moteserratt J.M., Didukh Ya., Boratyńska K., Mazur M., Kosinski P. Taxonomic relations between *Juniperus thurifera*, *J. excelsa* and *J. foetidissima* based on morphological characters // XVII International Botanical Congress, Vienna, Austria, Europe. Austria Center Vienna (17–23 July 2005). 100 Years after the II IBC in Vienna 1905. Abstracts. – Vienna, 2005. – S. 357.
317. Didukh Ya. «Ecoflora of Ukraine» – basic indication of ecological factoes // XVII International Botanical Congress, Vienna, Austria, Europe. Austria Center Vienna (17–23 July 2005). 100 Years after the II IBC in Vienna 1905. Abstracts. – Vienna, 2005. – S. 357.
318. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Бажал Ю.М. Концепція збереження та відтворення

- екосистем України на принципах сталого розвитку // Фундаментальні орієнтири науки. (Біологія та наука про Землю і навколишнє середовище). – К.: Академперіодика, 2005. – С. 221–241.
319. Дідух Я., Ромо А., Боратинський А. Ботаніко–географічні нариси щодо гірської системи Атлас // Укр. ботан. журн., 2005, **62**, № 6. – С. 859–869.
320. Дідух Я.П. Теоретичні підходи до створення класифікації екосистем // Укр. фітоцен. зб., 2005, Сер. С, Вип. 23. – С. 1–3
321. Дідух Я.П., Куземко А.А. Класифікація екосистем Галицько–Слобожанського екокоридору // Укр. фітоцен. зб., 2005, Сер. С, Вип. 23. – С. 31–61.
322. Дідух Я.П., Хом'як І.В. Територіальний розподіл лісових екосистем Словечансько–Овруцького кряжу // Укр. фітоцен. зб., 2005, Сер. С, Вип. 23. – С. 91–106.
323. Дідух Я.П., Ткаченко В.С. Роль Інститута ботаніки ім. Н.Г. Холодного НАН України в дослідженні степних заповідників // История заповедного дела. Мат. междуна. конф. – Борисовка, 2005. – С. 87–90.

## 2006

324. Дідух Я.П., Музичук Г.М. Наукова діяльність Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України у 2000–2005 роках // Мат. XII з'їзду Укр. ботан. товариства. – Одеса, 2006. – С. 14–15.
325. Ситник К.М., Дудка І.О., Бухало А.С., Дідух Я.П. Соломон Павлович Вассер (до 60–річчя від дня народження) // Укр. ботан. журн., 2006, **63**, № 5. – С. 713–720.
326. Дідух Я.П., Ромащенко К.Ю. Проблеми екології. Сучасний стан та перспективи розвитку ботаніки // Укр. ботан. журн., 2006, **63**, № 1. – С. 83–90.
327. Ткаченко В.С., Дідух Я.П., Дубина Д.В., Кучерява Л.Ф., Шевера М.В. Анатолій Іванович Кузьмичов (до 70–річчя від дня народження) // Укр. ботан. журн., 2006, **63**, № 1. – С. 131–134.
328. Расевич В.В., Дідух Я.П. Еколого–ценотичні особливості популяції *Daphne taurica* Kotov // Укр. ботан. журн., 2006, **63**, №3. – С. 392–400.
329. Дідух Я.П. Якою ж бути Зеленої книзі України? // Укр. ботан. журн., 2006, **63**, № 3. – С. 432–439.
330. Tsaryk I., Didukh Ya., Tassenkevich L., Waldona B., Boratyński A. *Pinus mugo* Turra (*Pinaceae*) in the Ukrainian Carpathians // *Dendrobiology*, 2006, **55**. – P. 39–49.
331. Didukh Ya. Classification of ecosystems of Ukraine // Plant, fungal and habitats diversity investigation and conservation. IV Balkan Botanical congress (Sofia, Bulgaria, 20–26 June, 2006). – Sofia, 2006. – P. 215.
332. Didukh Ya. Steppe–Forest succession as a conservation problem // *Nature Conservation. Concepts and Practice* / Dan Gafta, John Akeroyd. – Berlin–Heidelberg: Springer–Verlag, 2006. – P. 281–288.
333. Дідух Я.П. Проблеми і перспективи організації біосферних резерватів у Криму як основи функціонування Паневропейської екомережі // Мат. юбил. сесии, посвящ. 90–летию Карадагской станции им. Т.И. Вяземского и 25–летию Карадагского природного зап-ка. – Симферополь: Сонат, 2006. – С. 9–20.
334. Дідух Я.П. Ботаніки Інститут імені М.Г. Холодного НАНУ // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1: А–Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2006. – С. 100–101;
- Дідух Я.П., Гриневський В.Т. Висотна поясисть НАНУ // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1: А–Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2006. – С. 134–135;
- Дідух Я.П., Коротченко І.А. Градієнтний аналіз // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1: А–Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2006. – С. 236
- Дідух Я.П., Коротченко І.А. Динаміка екосистем // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1: А–Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2006. – С. 281.

- Дідух Я.П., Коротченко І.А. Екологічна амплітуда // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1: А–Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2006. – С. 311.
- Дідух Я.П., Коротченко І.А. Екотоп // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 1: А–Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2006. – С. 344.
335. Дідух Я.П., Альошкіна У.М. Класифікація екотопів м. Києва // Наук. зап. НаУКМА, 2006, Біол. та екол., **54**. – С. 50–57.
336. Boratyński A., Piwczynski M., Didukh Ya., Tassenkevich L., Romo A., Ratynska H. Distribution and phytocenotic characteristics of the relict populations of *Rhododendron myrtifolium* (*Ericaceae*) in the Ukrainian Carpathians // Pol. Botan. Studies, 2006, **22**. – P. 53–62.
337. Белявская Н.А., Золотарева Е.К., Сиднев Ю.П., Дідух. Я.П. Влияние естественных условий роста на структуру поверхности листьев кленов // Мат. XXI Рос. конф. по электронной микроскопии (Черноголовка, Россия, 5–10 июня, 2006) – Черноголовка, 2006. – С. 155–156.
338. Білявська Н.О., Золотарьова О.К., Сіднев Ю.П., Дідух Я.П. Вплив різної інтенсивності освітлення на морфолого–анатомічні ознаки листків у деяких видів клену // Мат. XII з'їзду Укр. ботан. товариства (Одеса, 15–18 трав., 2006). – Одеса, 2006. – С. 403.
339. Дідух Я.П. Людина частина природи. Чи навпаки? // Державна справа. Громадсько–політ. журн., 2006, № 6. – С. 160–163.

#### 2007

340. Klimko M., Boratyńska K., Montserrat J.M., Didukh Ya., Romo A., Gómez D., Kluzawieloch M., Marcysiak K., Boratyński A. Morphological variation of *Juniperus oxycedrus* subsp. *oxycedrus* (Cupressaceae) in the Mediterranean region // Flora, 2007, 202. – P. 133–147.
341. Дідух Я.П. Енергетичні проблеми екосистем і забезпечення сталого розвитку України // Вісн. НАН України, 2007, № 4. – С. 3–12.
342. Багнюк В., Дідух Я., Цивінський Г. Після «Великої меліорації». Критичні думки щодо проекту «Стратегія економічного та соціального розвитку Херсонської області до 2015 року» // Вісн. НАН України, 2007, № 7. – С. 28–38.
343. Дідух Я.П. Роль українського комітету МАБ ЮНЕСКО у створенні транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» // Наук. Вісн. Волинськ. держ. ун–ту ім. Лесі Українки, 2007, № 11 (ч. 1). – С. 20–24.
344. Дідух Я.П., Хом'як І.В. Оцінка енергетичного потенціалу екотопів залежно від ступеня їх гемеробії (на прикладі Словечансько–Овруцького кряжу) // Укр. ботан. журн., 2007, **64**, № 1. – С. 62–77.
345. Дідух Я.П. Порівняльна оцінка енергетичних запасів екосистем України // Укр. ботан. журн., 2007, **64**, № 2. – С. 177–194.
346. Расевич В.В., Дідух Я.П. Структура популяцій *Daphne laureola* L. на межі їх ареалу // Укр. ботан. журн., 2007, **64**, № 3. – С. 393–410.
347. Дідух Я.П. Географічний аналіз флори: минуле, сучасне, майбутнє // Укр. ботан. журн., 2007, **64**, № 4. – С. 485–507.
348. Дідух Я.П., Кузьманенко О.Л. Екотопи масиву Кизилташ (південно–східна частина Гірського Криму) // Заповідники Крима – 2007. Мат. IV міждун. науч.–практ. конф. (Симферополь, 2 нояб. 2007). Ч. I. Ботаника. Общ. вопр. охраны природы. – Симферополь, 2007. – С. 50–57.
349. Дідух Я.П. Екологічні проблеми Великої Ялти Заповідники Крима – 2007. Мат. IV міждун. науч.–практ. конф. (Симферополь, 2 нояб. 2007). Ч. I. Ботаника. Общ. вопр. охраны природы. – Симферополь, 2007. – С. 226–232.
350. Дідух Я.П. Рецензія: «А.С. Антонов. Геносистематика растений» // Укр. ботан. журн., 2007, **64**, №5. – С. 755.
351. Marcysiak K., Mazur M., Romo A., Montserrat J. M., Didukh Ya., Boratyńska K., Jasińska

- A., Kosiński P., Boratyński A. Numerical taxonomy of *Juniperus thurifera*, *J. excelsa* and *J. foetidissima* (Cupressaceae) based on morphological characters // *Botan. J. of the Linnean Soc.*, 2007, 155. – P. 483–495.
352. Дідух Я.П. Что такое лесостепь? // *Ботаника и микология: Современные горизонты: Сб. тр. / Отв. ред. А.А. Созинов.* – Київ: Академперіодика, 2007. – С. 40–53.
353. Дідух Я.П., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Устименко П.М., Коротченко І.А. Рослинність 30–кілометрової зони Рівненської АЕС: сучасний стан та чинники впливу // *Чорнобильський наук. вісн. Бюл. екол.стану зони відчуж. та зони безумовн. (обов'язк.) відселення*, 2007, № 2(30). – С. 50–56.
354. Дідух Я.П., Гаврилов С.О. Динаміка запасу та енергетичного потенціалу підстилки лісових екосистем за період вегетації 2007 р. (на прикладі модельних ділянок заказника «Лісники», м. Київ) // *Укр. фітоцен. зб.*, 2007, Сер. С. Фітоекол., Вип. 25. – С. 19–26.
355. Дідух Я.П., Альошкіна У.М. Оцінка енергетичного балансу екосистем м. Києва та його зеленої зони // *Укр. фітоцен. зб.*, 2007, Сер. С. Фітоекол., Вип. 25. – С. 48–56.
356. Дідух Я.П. Індикатори зволоження // *Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 2: А–Е.* – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – С. 125–126;
- Дідух Я.П. Індикатори трофності // *Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 2: А–Е.* – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – С. 126
- Дідух Я.П. Індикація геоботанічна // *Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 2: А–Е.* – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2007. – С. 126–127
357. Ільїнська А.П., Дідух Я.П., Бурда Р.І., Коротченко І.А. Екофлора України. Т.5. – К.: Фітосоціоцентр, 2007. – 584 с.

## 2008

358. Зиман С.М., Дідух Я.П., Гродзинський Д.М., Федорончук М.М., Булах О.В. Тривимний словник назв судинних рослин флори України – К.: Фітосоціоцентр, 2008. – 320 с.
359. Дідух Я.П. Глобальні зміни клімату: що робити? // *Пріоритети збалансованого (сталого) розвитку України // Мат. II Укр. екол. конгресу (27–28 жовт. 2008 р.)*, Ч. 1. – К.: Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 19–31.
360. Дідух Я.П., Коротченко І.А. Збереження степів на території національного природного парку «Кармелюкове Поділля» (Вінницька область) // *Пріоритети збалансованого (сталого) розвитку України // Мат. II Укр. екол. конгресу (27–28 жовт. 2008)*, Ч. 1. – С. 271–276.
361. Shelyag–Sosonko Yu.R., Solomakha V.A., Didukh Ya. P., Dubyna D.V., Dziuba T.P., Kuzemko A.A., Yakushenko D.M., Solomakha T.D. Review of classes of the vegetation of Ukraine // *17th Intern. Workshop European Vegetation Survey. Using phytosociological data to address ecol. questions.* – Brno, 2008. – P. 116.
362. Волошина Н.Ю., Топчій Н.М., Білявська Н.О., Дідух Я.П. Морфологічні ознаки та стан фотосинтетичного апарату листків *Acer platanoides* і *Acer tataricum* з різних рівнів крони // *Допов. НАН України*, 2008, № 8. – С. 153–159.
363. Гродзинський Д.М., Дідух Я.П., Дубина Д.В., Мовчан Я.І., Устименко П.М. Юрій Романович Шеляг–Сосонко (до 75–річчя від дня народження та 50–річчя наукової діяльності) // *Укр. ботан. журн.*, 2008, 65, № 1. – С. 143–147.
364. Дідух Я.П., Гайова Ю.Ю. Синфітоіндикаційний аналіз рослинних угруповань Черкасько–Чигиринського геоботанічного району // *Укр. ботан. журн.*, 2008, 65, № 2. – С. 159–179.
365. Дідух Я.П. Етюди фітоекології – К.: Арістей, 2008. – 268 с.
366. Дідух Я.П. Оазис // *Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А–Е.* – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 7.
- Дідух Я.П., П'ятковський І.О. Обіжєвський заказник // *Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3:*

- А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 9–10.
- Дідух Я.П. Оліготрофи // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 26.
- Дідух Я.П. Опад // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 27.
- Дідух Я.П. Ординація // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 48.
- Дідух Я.П., Савіних Л.В. Павлівський заказник // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 75.
- Дідух Я.П. Популяційна екологія // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 122.
- Дідух Я.П. Популяція // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 123.
- Дідух Я.П. Потенціал біотичний // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 128–129.
- Дідух Я.П. Профіль екологічний // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 162.
- Мовчан Я.І., Дідух Я.П., Любченко О.О. Релікт // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 191.
- Дідух Я.П. Ресурси вичерпні // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 194.
- Дідух Я.П. Ресурси відновлювані // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 194–195.
- Дідух Я.П. Ресурси рослин // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 196–197.
- Коротченко І.А., Дідух Я.П. Рослинність // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 213.
- Дідух Я.П., Мовчан Я.І. Система // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 243.
- Коротченко І.А. Дідух Я.П. Стійкість екосистеми // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 275–276
- Дідух Я.П. Фітоіндикація // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 332.
- Дідух Я.П. Фітоценоз // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 333.
- Дідух Я.П. Флора // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 334.
- Дідух Я.П., Акімов І.А., Малишева Н.Р. Червона книга України // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 362.
- Коротченко І.А., Дідух Я.П. Чинники екологічні // Екологічна енциклопедія: У 3 т. Т. 3: А-Е. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – С. 365.
367. Дідух Я.П. Методические основы оценки экологических факторов // Мониторинг и оценка состояния растительного мира. Мат. между. науч. конф. (Минск, 22–26 сент. 2008) – Минск: Право и экономика, 2008. – С. 33–34.
368. Дідух Я.П., Павлюк В.С. Ландшафтно-екологічні особливості розподілу рослинних угруповань у карстових воронках Прутсько-Дністровського Лісостепу // Укр. ботан. журн., 2008, **65**, №4. – С. 495–503.
369. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Дубина Д.С. Ткаченко Василь Семенович – 45 років наукової діяльності (до 70-річчя ученого) // Укр. ботан. журн., 2008, **65**, № 4. – С. 617–621.



370. Дідух Я.П., Онищенко В.А., Протопопова В.В., Прядко О.І. Тетяна Леонідівна Андрієнко – К.: Арістей, 2008. – 51 с.
371. Дідух Я. П. Академія наук – ботаніці, ботаніки – Академії наук та суспільству // Укр. ботан. журн., 2008, **65**, № 6. – С. 791–799.
372. Дідух Я.П., Кузьманенко О.Л. Класифікація та екологоценотична характеристика біотопів лісів та рідколій Судацько–Феодосійського геоботанічного району Гірського Криму // Наук. зап. НАУКМА, 2008, Біол. та екол., **80**. – С. 33–42.
373. Дідух Я.П., Огаренко Ю.Д. Оцінка загроз екосистемам та біотичним комплексам Західного Полісся // Наук. зап. НАУКМА, 2008, Біол. та екол., **80**. – С. 50–55.
374. Дідух Я.П., Якушенко Д.М., Фіцайло Т.В. Класифікація рослинності та біотопів української частини транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» // Створення транскордонного біосферного резервату та регіональної екологічної мережі в Поліссі. Зб. наук. ст. – К., 2008. – С. 41–56.
375. Дідух Я.П., Якушенко Д.М., Фіцайло Т.В., Плотникова Г.О. Фітоіндикаційна оцінка рослинності української частини транскордонного біосферного резервату «Західне Полісся» // Створення транскордонного біосферного резервату та регіональної екологічної мережі в Поліссі. Зб. наук. ст. – К., 2008. – С. 56–66.
376. Дідух Я.П., Огаренко Ю.Д. Загрози екосистемам та різноманіттю Західного Полісся. // Створення транскордонного біосферного резервату та регіональної екологічної мережі в Поліссі. Зб. наук. ст. – К., 2008. – С. 170–180.
377. Дідух Я.П., Онищенко В.А. Критерій С // Методичні аспекти впровадження міжнародної програми «Важливі ботанічні території» в Україні. – К.: Арістей, 2008. – С. 22–28.

#### 2009

378. Дідух Я.П. Екологічні аспекти глобальних змін клімату: причини, наслідки, дії // Вісн. НАН України, 2009, № 2. – С. 34–44.
379. Вакаренко Л.П., Дубина Д.В., Устименко П.М., Шеляг–Сосонко Ю.Р., Ткаченко В.С., Дідух Я.П., Андрієнко–Малюк Т.Л. та ін. Зелена книга України / Під заг. ред. Я.П. Дідуха – К., 2009. – 448 с.
380. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Дубина Д.В. Лев Сергійович Балашов (до 80–річчя вченого) // Укр. ботан. журн., 2009, **66**, № 1. – С. 121–123.
381. Шеляг–Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Мовчан Я.І. та ін. Дмитро Васильович Дубина (до 60–річчя вченого) // Укр. ботан. журн., 2009, **66**, № 2. – С. 282–285.
382. Дідух Я.П., Якушенко Д.М., Фіцайло Т.В. Екологічне картування Шацького національного природного парку: оцінка методики // Наук. вісн. Волинськ. нац. ун–ту імені Лесі Українки, 2009, №1. – С. 110–115.
383. Дідух Я.П. Использование методики синфитоиндикации для оценки биотопов // Растительность восточной Европы: классификация, экология и охрана. Междун. науч. конф. (Брянск, Россия, 19–21 окт. 2009). – Брянск: Ладомир, 2009. – С. 68–71.
384. Дідух Я.П., Расевич В.В., Гаврилов С.О., Альошкіна У.М. Оцінка екологічних збитків екосистем на основі енергетичних показників // Наука та інновації, 2009, **5**, № 5. – С. 62–75.
385. Хом'як І.В., Дідух Я.П. Нова знахідка *Cypripedium calceolus* L. на Житомирському Поліссі // Укр. ботан. журн., 2009, **66**, № 6 – С. 820–825.
386. Вишеньська І.Г., Дідух Я.П., Скіданова А., Альошкіна У.М. Порівняння оцінка енергетичного запасу лісової підстилки хвойних та листяних фітоценозів // Наук. зап. НАУКМА, 2009, Біол. та екол., **81**, № 92. – С. 40–44.
387. Дідух Я. П., Куземко А. А. Нові синтаксони класу *Molinio–Arrhenatheretea* з Гірського Криму // Чорномор. ботан. журн., 2009, **5**, № 4. – С. 547–562
388. Червона книга України. Рослинний світ / Під заг. ред Я.П. Дідуха. – К.: Глобалконсалтинг,

2009. – 900 с.

389. Ювілейна дата української мікології та ботаніки (75-річчя члена-кореспондента НАН України Ірини Олександрівни Дудки) // Укр. ботан. журн., 2009, **66**, № 6. – С. 873–878.
390. Природно-заповідний фонд України: території та об'єкти загальнодержавного значення. – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2009. – 332 с.
391. Дідух Я.П., Ткаченко В.С., Коротченко І.А. Рослинність – Острів Зміїний та шельф: просторово-часова динаміка геоекологічного стану / Наук. ред. К.А. Позаченюк. – Сімферополь: Бізнес-Інформ, 2009. – С. 88–100.

#### 2010

392. Дідух Я.П., Вашеняк Ю.А., Федорончук М.М. Нові місцезнаходження рідкісних видів рослин Центрального Поділля та прилеглих територій // Укр. ботан. журн., 2010, **67**, № 1. – С. 93–99.
393. Pashkevich N., Didukh Ya. Communities with *Pinus sylvestris* var. *cretacea* in Ukraine: an ecological estimation // 5<sup>th</sup> Balkan Botan. Congres. Book of Abstracts / The 80<sup>th</sup> anniversary of the publication of turrill's «Plant life of the Balcan Peninsula» (Belgrade, Serbia, 07–11 September 2009). – P. 71.
394. Didukh Ya. Synphytoindication method of biotopes' ecological factors evaluation in Ukraine // Book of Abstracts. 19–th EVS Workshop «Flora, vegetation, enviroment and landuse at large scale» (Pécs, Hungary, 29 April–2 May 2010). – Pécs, 2010. – S. 126.
395. Дідух Я.П., Кузьманенко О.Л. До питання про співвідношення понять «екосистема», «габітат», «біотоп», «екотоп» // Укр. ботан. журн., 2010, **67**, № 5. – С. 668–679.
396. Ткаченко В.С., Дідух Я.П., Коротченко І.А. Рослинність острова Зміїного // Укр. ботан. журн., 2010, **67**, № 2. – С. 172–186.
397. Дідух Я.П., Дубина Д.В., Кучерява Л.Ф., Протопопова В.В., Ткаченко В.С., Шевера М.В. Пам'яті колеги і друга – професора А.І. Кузьмичова // Укр. ботан. журн., 2010, **67**, № 2. – С. 310–312.
398. Дідух Я., Лисенко Г. Проблеми термодинамічного оцінювання структури та організації екосистем // Вісн. НАН України, 2010, № 5. – С. 16–27.
399. Дідух Я.П. Якими будуть наші ліси? // Укр. ботан. журн., 2010, **67**, № 3. – С. 321–343.
400. Дидух Я.П. Влияние глобальных изменений климата на состояние и развитие естественных экосистем Украины // Изменение земных систем в Восточной Европе / Отв. ред. В.И. Лялько. – Киев, 2010. – С. 307–324.
401. Дідух Я.П. «Червона книга України. Рослинний світ». Післямова // Укр. ботан. журн., 2010, **67**, № 4. – С. 481–503.
402. Дідух Я.П., Коротченко І.А., Фіцайло Т.В., Бурда Р.І., Мойсієнко І.І., Пашкевич Н.А., Якушенко Д.М., Шевера М.В. Екофлора України. Т. 6. – К.: Фітосоціоцентр, 2010. – 422 с.
403. Дідух Я.П. Підсумки щодо третього видання «Червоної книги України. Рослинний світ» // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження Глобальної стратегії збереження рослин. Мат. Міжн. конф. (Київ, 11–15 жовт. 2010). – К.: Альтерпрес, 2010. – С. 12–13.
404. Вишенська І.Г., Жовтенко А.А., Дідух Я.П. Методичні аспекти визначення енергетичного запасу лісової підстилки // Наук. зап. НаУКМА, 2010, Біол. та екол., **106**. – С. 40–45.
405. Козеко Л.Е., Артеменко О.А., Дидух А.Я., Заславский В.А., Дидух Я.П., Кордюм Е.Л. Использование белка теплового шока для оценки негативного влияния факторов среды на растения // Всерос. симп. «Растение и стресс». Сб. тез. (Москва, Россия, 9–12 нояб. 2010). – М., 2010. – С. 188–189.
406. Дідух Я.П., Чернінько П.М. Концепція формування національної мережі транскордонних біосферних резерватів (ТБР) у контексті забезпечення умов переходу України до сталого розвитку // Національна екологічна політика в контексті європейської інтеграції України:

мат. Міжн. наук.–практ. конф. (Київ, 27 жовт. 2010). – К.: ТОВ Центр екологічної освіти та інформації, 2010. – С. 25–30.

407. Панасюк В.В., Лялько В.І., Дідух Я.П., Кошовий В.В., Попов М.О., Муравський Л.І., Мельничок Л.С., Горбань І.М., Альохіна О.В., Курсіж І.Й., Ліщенко Л.П., Козлова А.О., Станкевич С.А., Дігун С.С., Фіцайло Т.В., Пашкевич Н.А. ГІС для дослідження екосистем Шацького національного природного парку та управління ними з метою забезпечення сталого розвитку заповідних територій // Цільова комплексна програма фундаментальних досліджень «Наукові основи, методичне, технічне та інформаційне забезпечення створення системи моніторингу геосистем на території України (GEO-UA)»: зб. наук. звітів. – Київ: НАН України, 2010. – С. 108–127.
408. Didukh Ya. «Red data book of Ukraine. Vegetable kindom». Afterward // Biodiv. Res. Conserv. – Poland, 2010, **19**. – P. 87–92.

#### 2011

409. Дідух Я.П., Вишенська І.Г., Халаїм О.О., Кузьманенко О.Л. Міжнародний проект з дослідження реакції степових угруповань південно–східного Криму на зміну кількості опадів // Заповідники Крима. Биоразнообразие и охрана природы в Азово–Черноморском регионе. Мат. VI Международ. науч.–практ. конф. (Симферополь. 20–22 октября 2011). – С. 46–49.
410. Ситник К.М., Дудка І.О., Дідух Я.П. та ін. Всеукр. конф. «Ботаніка та мікологія: проблеми і перспективи на 2011–2020 рр.» (до 90–річчя заснування Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України) // Укр. ботан. журн., 2011, **68**, № 6. – С. 916–924.
411. Дідух Я.П. Екологія фітосистем // Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (1921 – 2011). Віхи історії та сучасність. – К.: Альтерпрес, 2011. – С. 46 – 49.
412. Дідух Я. П. Сучасні тенденції змін рослинного покриву та їх дослідження // Наук. зап. НаУКМА, 2011, Біол. та екол., **119**. – С. 40–45.
413. Дідух Я.П., Халаїм О.О., Вишенська І.Г. Реакція карбонового циклу степових угруповань на зміни рівня опадів: стан досліджень та перспективи дослідного стаціонару у південно–східному Криму // Наук. зап. НаУКМА, 2011, Біол. та екол., **119**. – С. 46–51.
414. Дідух Я.П. Основні тенденції розвитку рослинного покриву під впливом кліматичних змін та їх експериментальні дослідження в Україні. // Мат. XIII з'їзду Укр. ботан. товариства (Львів, 19–23 верес. 2011). – Львів, 2011. – С. 15.
415. Кордюм Є.Л., Дідух Я.П., Козенко Л.Є. та ін. Розробка та підготовка до впровадження методу оцінки стану рослин у несприятливих природних умовах // Наука та інновації, 2011, 7, № 5. – С. 73–78.
416. Didukh Ya.P. The ecological scales for the species of Ukrainian flora and their use in synphytoindication. – Kyiv: Phytosociocentre, 2011. – 176 p.
417. Didukh Ya.P. Communities of the *Helianthemo–Thymetea* // 8<sup>th</sup> European Dry Grassland Meeting «Dry Grassland of Europe: biodiversity, classification, conservation and management» (Uman, 13–17, June, 2011). – Uman, 2011. – P. 18
418. Дидух Я.П. Оценка экологической дифференциации растительных сообществ Украины на основе метода синфитоиндикации // Мат. Всерос. науч. конф. с международным участием (Санкт–Петербург, 20–24 сент. 2011г). Т. 2. Структура и динамика растительных сообществ. Экология растительных сообществ. – СПб: ООО Бостон–спектр, 2011. – С. 323–325.
419. Вашеняк Ю.А., Дідух Я.П. Лучна рослинність Центральноподільського геоботанічного округу // Вісн. Чернівецьк. ун–ту. Біол. системи, 2011, **3**, Вип. 4. – С. 356–370.
420. Болтачев О.Р., Дідух Я.П., Дудкін О.В., Іваненко І.Б., Кохан О.В., Онищенко В.А., Парчук Г.Б., Проценко Л.Д., Сіренко І.П., Соломаха Т.Д., Червоненко О.В., Яремченко О.А. Смарагдова мережа в Україні /за редакцією Л.Д. Проценка – К.: «Хімджест», 2011. – 192 с.

421. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Коротченко І.А., Якушенко Д.М., Пашкевич Н.А. Біотопи лісової та лісостепової зони України – К.: ТОВ «Макрос», 2011. – 288 с.

## 2012

422. Iszkulo G., Didukh Ya., Giertych M.J., Jasinska A.K., Sobierajska K., Szmyt J. Weak competitive ability may explain decline of *Taxus baccata* // Ann. of Forest Scie, 2012, **69**. – P. 705–712.

423. Дідух Я.П. Проблеми співвідношення між деякими ключовими поняттями в екосистемології // Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації. Мат. роб. семінару (Київ, 21–22 берез. 2012) / За ред. Я.П. Дідуха, О.О.Кагала, Б.Г. Проця. – Київ–Львів, 2012. – С. 14–28.

424. Didukh Ya., Kuzmanenko O., Vyshenska I., Khalaim O., Luo Y. Steppe ecosystem response to manipulative alteration of precipitation levels // Book of Abstracts / 21<sup>st</sup> Workshop European Vegetation Survey (Vienna, Austria, May 24–27, 2012). – Vienna, 2012. – P. 86.

425. Sobierajska K., Jasinska A.K., Boratyńska K., Ok T., Romo A., Machon N., Didukh Ya., Dagher–Kharrat M.B., Boratyński A. Morphological versus molecular markers to describe variability in *Juniperus excelsa* subsp. *excelsa* (Cupressaceae) // AoB Plants. – 2012. – 14 p.

426. Дідух Я.П. Екологічні дослідження видів рослин, що потребують охорони // Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження глобальної стратегії збереження рослин. Мат. II Міжн. наук. конф. (Умань, 9–12 жов., 2012). Секція 1. – Умань, 2012. – С. 10–11.

427. Дідух Я.П. Оцінка созологічної значимості біотопів // Біотопи (оселища) України: наукові засади їх дослідження та практичні результати інвентаризації. Мат. роб. семінару (Київ, 21–23 берез. 2012). – Київ–Львів, 2012. – С. 142–150.

428. Дідух Я.П., Альошкіна У.М. Біотопи м. Києва. – К.: Аграр Медіа Груп, 2012. – 154 с.

429. Дідух Я.П. Спогади про А.М. Гродзинського // Академік АН УРСР Гродзинський Андрій Михайлович [1926–1988] – Бібліографічний покажчик до 85–річчя від дня народження – К., 2012.

430. Миронова Л.П., Костенко Н.С., Дідух Я.П. Онищенко В.А., Войцехович А.О. ПЗ Карадазький // Фіторизноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч. 1. Біосферні заповідники. Природні заповідники / Під ред. В.А. Онищенка і Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – С. 170–197.

431. Фіцайло Т.В., Пашкевич Н.А., Мала Ю.І., Дідух Я.П. Екологічна диференціація біотопів Шацького НПП // Природа Західного Полісся та прилеглих територій. Зб. наук. ст. Розд. 3. Екологія, 2012, № 9. – С. 276–283.

433. Дідух Я.П. ПЗ Ялтинський гірсько–лісовий / Фіторизноманіття заповідників і національних природних парків України. Ч. 1. Біосферні заповідники. Природні заповідники / Під ред. В.А. Онищенка і Т.Л. Андрієнко. – К.: Фітосоціоцентр, 2012. – С. 390–405.

434. Дідух Я.П. Основи біоіндикації – К.: Наукова думка, 2012. – 342 с.

435. Дідух Я.П. Сучасні уявлення про еконішу і підходи до її оцінки // Наук. зап. НаУКМА, 2012, Біол. та екол., **132**. – С. 41–48.

436. Дідух Я.П., Козак О.М. Дендроіндикація ерозійних процесів та оцінка втрати енергетичних запасів у букових лісах в басейні р. Латориця // Наук. зап. НаУКМА, 2012, Біол. та екол., **132**. – С. 55–58.

437. Дідух Я.П., Вашеняк Ю.А. Степова рослинність Центрального Поділля // Укр. ботан. журн., 2012, **69**, № 6. – С. 789–817.

## 2013

438. Didukh Ya. Red List of Plant Communities of Ukraine // Book of Abstracts / 22<sup>nd</sup> EVS International Workshop (Rome, Italy, April 9–13, 2013) – Rome, 2013. – P. 46

439. Kuzemko A., Ardelean I., Becker T., Becker U., Beldean M., Didukh Ya., Dolnic C., Jeschke

- М., Naquinezhad A., Ugurlu E., Unal A., Vassilev K., Vorona E., Yavorska O., Dengler J. Dry grassland vegetation of Central Podolia (Ukraine) – first insights on syntaxonomy, ecology and biodiversity. // Book of Abstracts / 22<sup>nd</sup> EVS International Workshop (Rome, Italy, April 9–13, 2013) – Rome, 2013. – P. 59
440. Дідух Я.П., Кузьманенко О.Л. Реакція трав'яних угруповань на штучну зміну кількості опадів у Карадазькому природному заповіднику: вихідний стан стан експерименту // Укр. ботан. журн., 2013, **70**, № 1. – С. 3–15.
441. Ермаков Н.Б., Пестунов І.А., Дідух Я.П., Полякова М.А. Структура криофітно-степной фитоценохори на снитках високого разрешення в горно-степном поясе Северной Хакасии // Вест. НГУ, 2013, Сер.: Биол., клиническая мед., **11**, вып. 1. – С. 54–60.
442. Вашеняк Ю.А., Дідух Я.П. Біотопи Центрального Поділля // Наук. зап. НаУКМА, 2013, Біол. та екол., **145**. – С. 44–55.
443. Дідух Я.П., Вишенська І.Г., Альошкіна У.М., Гаврилов С.О., Навродько О.І. Екологічна оцінка збитків від втрат природних біотопів м. Києва // Наук. зап. НаУКМА, 2013, Біол. та екол., **145**. – С. 56–62.
444. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Пашкевич Н.А., Мала Ю.І. Екологічні карти трилатерального Біосферного резервату «Західне Полісся» (Шацький НПП) та їх аналіз // Укр. ботан. журн., 2013, **70**, № 4. – С. 450–456.
445. Дідух Я.П., Вашеняк Ю.А. Еколого-геоботанічне районування Центрального Поділля // Укр. ботан. журн., 2013, **70**, № 6. – С. 715–722.
446. Дідух Я.П., Дубина Д.В. Юрій Романович Шеляг–Сосонко (до 80–річчя вченого) // Укр. ботан. журн., 2013, **70**, № 1. – С. 121–123.
447. Kuzemko A., Ardelean I., Becker T., Becker U., Beldean M., Didukh Ya., Dolnic C., Jeschke M., Naquinezhad A., Ugurlu E., Unal A., Vassilev K., Vorona E., Yavorska O., Dengler J. Dry grassland vegetation of Central Podolia (Ukraine) – first insights on syntaxonomy, ecology and biodiversity // Book of Abstract / 10<sup>th</sup> European Dry Grassland meeting (Zamosc, Poland, 24–31 May, 2013). – Zamosc, 2013. – P. 18–19.
448. Kuzmanenko O., Didukh Ya. Response of Crimean dry grassland community structure and production to change in precipitation: first results of manipulative study // Book of Abstract. 10<sup>th</sup> European Dry Grassland meeting (Zamosc, Poland, 24–31 May, 2013) – Zamosc, 2013. – P. 75.
449. Дідух Я.П. Методика синфітоіндикаційної оцінки біотопів та аспекти її використання // Фізична географ. та геоморфол., 2013, **70**, № 2 – С. 46–54.
450. Дідух Я.П. Як оцінити стан довкілля? // Винахідник і раціоналізатор. Наука і техніка. № 3. – 2013. – С. 26–34.
451. Дідух Я.П., Козак О.М. Порівняльна оцінка еконіш інвазійних видів та апофітів, поширених у басейні р. Латориці (Закарпатська обл.) // Укр. ботан. журн., 2013, **70**, № 2. – С. 145–151.
452. Козак О.М., Дідух Я.П. Синфітоіндикаційна оцінка впливу екологічних чинників на структуру екосистем субальпійської зони Закарпаття // Вісн. Чернівецьк. ун-ту. Біолог. сист., 2013, **5**, № 1. – С. 541–549.
453. Гончаренко І.В., Сенчило О.О., Дідух Я.П. Методика кількісної оцінки фітоценозів за фітосоціологічним спектром // Чорномор. ботан. журн., 2013, **9**, № 4. – С. 485–496.

#### 2014

454. Sękiewicz K., Sękiewicz M., Romo A., Didukh Ya., Fennane M., Boratyński A. Chorological and conservation status of the endemic cypress, *Cupressus atlantica* Gaussen, in the High Atlas (Morocco) // Dendrobiology, 2014, **71**. – P. 3–13.
455. Boratyński A., Wachowiak W., Dering M., Boratynska K., Sekiewicz K., Sobierajska K., Jasinska A.K., Klimko M., Montserrat J.M., Romo A., Ok T., Didukh Ya. The biogeography and genetic relationships of *Juniperus oxycedrus* and related taxa from the Mediterranean and

- Macaronesian regions // *Botan. J. of the Linnean Soc.*, 2014, **174**, Iss. 4. – P. 637–654
456. Бобильов Ю.П., Бригадиренко В.В., Булохов В.Л., Гайченко В.А., Гаско В.Я., Дідух Я.П., Івашов А.В., Кучерявий В.П., Мальований М.С., Мицик Л.П., Пахомов О.Є., Царик Й.В., Шабанов Д.А. Екологія. – Підручник для студентів / За ред. О.Є. Пахомова. – Харків: Фоліо, 2014. – 666 с.
458. Дідух Я.П. Заповідники України: якими їм бути? // *Заповідна справа*, 2014, **20**, № 1. – С. 5–7.
459. Дідух Я.П. Використання біото пічних підходів у збереженні біорізноманітності // *Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження глобальної стратегії збереження рослин*. Мат. III Міжн. конф. (Львів, 4–7 черв. 2014.). – Львів, 2014. – С. 29–30.
460. Дідух Я.П. Наукові принципи формування заповідних об'єктів // *Наук. Зап. НаУКМА*, 2015, Біол. та екол., **146**. – С. 29–34.
461. Дідух Я.П. Что мы должны охранять в степных заповедниках? // *Степной бюлетьень*, 2014, № 40. – С. 8–10.
462. Дідух Я.П. Синергетичні підходи до оцінки ландшафтно-екологічної диференціації Карабі-яйли (Гірський Крим) // *Укр. географ. журн.*, 2014, № 1. – С. 36–43.
463. Соколенко У.М., Дідух Я.П., Расевич В.В., Гаврилов С.О. Сезонна динаміка лісової підстилки та її зв'язок з показниками кліматичних факторів (на прикладі заказника «Лісники») // *Наук. вісн. Нац. лісотехн. ун-ту України*, 2014, **3**, Вип. 24. – С. 49–56.
464. Чусова О.О., Дідух Я.П. До питання таксономії сонцещвіта сивого (*Helianthemum caput*) Середньоруської височини // *Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень / Мат. I міжн. наук.-практ. конф. (Хотин, 10–12 квіт. 2014) / Відпов. ред. І.В. Скільський*. – Чернівці: «Друк Арт», 2014. – С. 21–23.
465. Didukh Ya.P. The patterns of altitudinal and regional vegetation distribution in the Crimean Mountains // *Book of Abstract / 23<sup>rd</sup> International Workshop of the European Vegetation Survey (Ljubljana, Slovenia, 8–12 May, 2014)*. – Ljubljana, 2014. – P. 126.
466. Didukh Ya., Ermakov N., Polyakova M., Pestunov I., Kuzmanenko O., Vakarenko L. Large-Scale Vegetation Mapping in Steppe and Forest-Steppe Zones Using High-Resolution Satellite Images // *Abstracts & Excursion Guides / The 11th European Dry Grassland Meeting. Steppes and Semi-Natural Dry Grasslands: Ecology, Transformation and Restoration (Tula, Russia, 5–15 June, 2014)*. – Tula, 2014. – P. 39.
467. Шеляг-Сосонко Ю.Р., Дідух Я.П., Дубина Д.В., Ткаченко В.С. Лев Сергійович Балашов (до 85-річчя вченого) // *Укр. ботан. журн.*, 2014, **71**, № 1. – С. 108–110.
468. Перегрим М.М., Дідух Я.П. *Asplenium × heufleri* і *Woodsia alpine* на Донецькому кряжі // *Укр. ботан. журн.*, 2014, **71**, № 1. – С. 50–52.
469. Дідух Я.П. Новий підхід до оцінки стійкості та ризиків втрати екосистем // *Допов. НАН України*, 2014, №8. – С. 149–155.
470. Jiménez-Alfaro B., Chytrý M., Hennekens S., Knollová I., Schaminée J., Agrillo E., Alessi N., Greve Alsos I., Apostolova I., Attore F., Austrheim G., Bergmeier E., Biurrun I., Brisse H., Brunet J., Carlón L., Čarni A., Csiky J., Danihelka J., De Bie E., de Cáceres M., Dengler J., Didukh Ya., Dimopoulos P., Ejrnaes R., Fernández González F., Fitzpatrick Ú., Font X., Golub V., Grytnes J.-A., Guarino R., Indreica A., Jandt U., Jansen F., Kačák Z., Krstonošić D., Landucci F., Lenoir J., Luoto M., Lysenko T., Martynenko V., Michalková D., Novakovskiy A., Onyshchenko V., Rodríguez Rojo M.P., Rodwell J., Šibík J., Šilc U., Škvorc Ž., Sorokin A., Stančić Z., Suárez-Seoane S., Tichý L., Vandvik V., Venanzoni R., Virtanen R., Willner W., Yamalov S., Zobel M. The Braun-Blanquet project: evaluating and characterizing European vegetation alliances // *Book of Abstracts of the 23rd Workshop of European Vegetation Survey (Ljubljana, Slovenia, 8–12 May 2014)*. – Ljubljana, 2014. – P. 33.
471. Kuzemko A.A., Becker T., Didukh Ya.P., Ardelean I.A., Becker U., Beldean M., Dolnik

- C., Jeschke M., Naqinezhad A., Ugurlu E., Ünal A., Vassilev K., Vorona E.I., Yavorska O.H., Dengler J. Dry grassland vegetation of Central Podolia (Ukraine) – a preliminary overview on syntaxonomy, ecology and biodiversity // *Tuexenia*, 2014, 34. – P. 391–430.
472. Дідух Я.П., Соколенко У.М. Екологічна диференціація біотопів Карабі-яйли (Гірський Крим) // *Укр. ботан. журн.*, 2014, 71, №2, – С. 127–139.
473. Дідух Я.П., Куземко А.А. Фітоіндикаційна оцінка синтаксонів класу *Molinio-Arrhenatheretea* Полісся та Лісостепу // *Укр. ботан. журн.*, 2014, 71, № 2 – P. 140–147.
474. Дідух Я.П., Чусова О.О. Рідкісні ксерофітно-степові угруповання та біотопи р. Красна // *Укр. ботан. журн.*, 2014, 71, № 3. – С. 275–285.
475. Дідух Я.П. Карадаг как модельный полигон эколого-ботанических исследований Горного Крыма // *Мат. Междун. науч. конф. «Биоразнообразие и устойчивое развитие» (Симферополь, 15–19 сент. 2014).* – Симферополь, 2014. – С.108–109.
476. Дідух Я.П., Дацюк В.В. Созологічна характеристика біотопів Західного Полісся та ризику їх втрат // *Природа Полісся: дослідження та охорона. Мат. Міжн. наук.-практ. конф., присвяченої 15-річчю Рівненського природного заповідника та 10-річчю Рамсарського угіддя «Торфово-болотний масив Переброди» (Сарни, 3–5 лип. 2014).* – Рівне: Овід. – С.164–169.
477. Didukh Ya., Ermakov N., Larionov A., Polyakova M., Pestunov I. Diversity and spatial structure of cryophytic steppes of the Minusinskaya intermountain basin in Southern Siberia (Russia) // *Tuexenia*, 2014, 34. – P. 431–446.
478. Didukh Ya, Kozak O. Assessment of mountain ecosystems changes under anthropogenic pressure in Latorica river basin (Transcarpathian region, Ukraine) // *Ekologia*, 2014, 33, №. 4. – P. 365–379.
479. Дідух Я.П. Синергетичні підходи до оцінки структури, розвитку і стійкості біотопів та проблеми прогнозування їх змін (за матеріалами наукової доповіді на засіданні президії НАН України 29 жовтня 2014 року) // *Вісн. НАН України*, 2014, № 12. – С. 29–38.
480. Дідух Я.П. Стратегія розвитку геоботаніки в Україні // *Укр. ботан. журн.*, 2014, 71, № 4. – С. 399–411.
481. Парнікоза І.Ю., Бублик О.М., Андреев І.О., Спірідонова К.В., Голембевська Й., Кубяк М., Кучинська А., Мистковська К., Оленджицька Н., Урасінська Б., Гурняк М., Сьлензак-Парнікоза А., Войцеховський К., Дідух Я.П., Кунах В.А. Комплексна оцінка стану популяцій степових багаторічників України на прикладі *Iris pumila* // *Укр. ботан. журн.*, 2014, 71, № 4. – с. 471–480.
482. Дідух Я.П. Оцінка стійкості та ризиків втрати екосистем // *Наук. зап. НаУКМА*, 2014, Біол. та екол., 158. – С. 54–60
483. Дідух Я.П., Качалова О. Л., Норенко К. М. Вплив кліматичних факторів на накопичення та розклад надземної рослинної біомаси у степових біоценозах Карадазького природного заповідника (АР Крим, Україна) // *Наук. зап. НаУКМА*, 2014, Біол. та екол., 158. – С. 78–87
484. Дідух Я.П. Використання біотопічних підходів у збереженні біорізноманітності // *Мат. III Міжн. конф. «Рослинний світ у Червоній книзі України: впровадження глобальної стратегії збереження рослин (Львів, 4–7 черв. 2014).* – Львів, 2014. – С. 29–30
485. Дідух Я.П. Классификация биотопов и оценка их дифференциации // *Мат. Междун. научн. конф. «Растительность Восточной Европы и Северной Азии» (Брянск, 28 сент.–3 окт. 2014).* – Брянск, 2014. – С. 50.
486. Didukh Ya., Mucina L. Validation of names of some syntaxa of the Crimean vegetation // *Lazaroa*, 2014, 35. – P. 181–190.
487. Didukh Ya., Chetvertnyh I.S., Boratyński A. Phytoindicating comporisen of vegetation of the Polish Tatres, the Ukrainian Carpathians and the Mountoin Crimea // 58 th annual Symposium of the International association for vegetation Science: Understanding broad – scale vegetation

- patterns (19–22 July 2014, Brno, Czech Republic). – Brno, 2014. – P. 97
488. Дідух Я.П., Польовий Є.В. Еколого–територіальна диференціація рослинного покриву модельного полігону «Ромашково» в долині р. Савранки (Вінницька обл.) // Укр. ботан. журн., 2014, **71**, № 6. – С. 647–660.
489. Дідух Я.П., Буджак В.В., Чорней І.І., Токарюк А.І., Поліщук Ю.В. Еколого–ценотичні умови зростання нових видів для флори Чернівецької області // Біол. студії, 2014, **8**, № 3–4. – С. 187–196.

#### 2015

490. Дідух Я.П., Четвертних І.С. Порівняльна синфітоіндикаційна оцінка рослинності Польських Татр, Українських Карпат і Гірського Криму // Укр. ботан. журн., 2015, **72**, № 3. – С. 203–217.
491. Дідух Я.П. Основні наукові принципи та критерії формування та оцінки заповідних об'єктів // Наук. зап. НаУКМА, 2015, Біол. та екол., **171**. – С. 29–34.
492. Козак О.М., Дідух Я.П. Класифікація та соціологічна оцінка біотопів басейну р. Латориця (Закарпатська обл.) // Наук. зап. НаУКМА, 2015, Біол. та екол., **171**. – С. 38–45.
493. Дідух Я. П. Городоцькі експедиції Ігоря Кириловича Свешнікова // Наук. зап. Рівненського обл. краєзнав. музею. Ант. 13, част. 1. – Рівне, 2015. – С. 60–63.
494. Федорончук М.М., Дідух Я.П., Белемець Н. М. Знайдена популяція (*locus classicus*) рідкісного виду *Spiraea pikoviensis* (*Rosaceae*) та його еколого–ценотична характеристика // Укр. ботан. журн., 2015, **72**, № 5. – С. 454–461.
495. Didukh Ya.P., Chusova O.O., Olshevska I.A., Polischuk Yu. V. River valleys as the object of ecological and geobotanical research // Укр. ботан. журн., 2015, **72**, № 5. – С. 415–430.
496. Дідух Я. П., Вишеньська І. Г., Халаїм О.О., Качалова О. Л., Лапченко В.О., Лапченко О. В., Заець О.Л., Іваник В.В. Відповіді трав'яних угруповань південно–східного Криму (Карадазький природний заповідник) щодо зміни кількості опадів на початкових стадіях експерименту // 100 лет Карадагской научной станции им. Т. И. Вяземского. – Сб. научн. тр. Симферополь: Н. Оріанда, 2015. – С. 254–270.

#### 2016

497. Douda J., Boublík K., Slezák M., Biurrun I., Nociar J., Havrdová A., Doudová J., Acíć S., Brisse H., Brunet J., Chytrý M., Claessens H., Csiky J., Didukh Ya, Dimopoulos P., Dullinger S., FitzPatrick Ú., Guisan A., Horchler P.J., Hrivnák R., Jandt U., Kaçki Z., Kevey B., Landucci F., Lecomte H., Lenoir J., Paal J., Paternoster D., Pauli H., Pielech R., Rodwell J.S., Roelandt B., Svenning J.–Ch., Šibík J., Šilc U., Škvorc Ž., Tsiripidis I., Tzonev R.T., Wohlgemuth T., Zimmermann N.E. Vegetation classification and biogeography of European floodplain forests and alder carrs // Applied Veg. Sci., 2016, **19**, №1. – P. 147–163.
498. Shevera M., Protopopova V., Didukh Ya., Kozak O., Chorney I., Budzak V., Tokaryuk A. Reaction of invasive species on climatic changes // 11 th International Conference «Advances in research of the flora and vegetation of the Carpato–Pannonian region» / Book of Abstracts. (Budapest, 12–14 February 2016). – Budapest, 2016. – P. 106–107.
499. Didukh Ya.P. Biotopes of Mountain Crimea // 25<sup>th</sup> Meeting of European Vegetation Survey. Book of Abstracts. Posters (Roma, Italy, 6–9 April 2016). – Roma, 2016. – P. 34–35.
500. Dengler Yu., Hullbusch E., Bita–Nicolae C., Chytry M., Didukh Ya. P., et al. Ecological indicator values of Europe (EIVE) 1.0: A powerful open–access tool vegetation scientists // 25<sup>th</sup> Meeting of European Vegetation Survey. Book of Abstracts. Lectures (Roma, Italy, 6–9 April 2016). – Roma, 2016. – P. 31–32.
501. Didukh Ya.P., Chusova O.O., Kuzemko A.A. Classification of vegetation and habitats of Ukraine as a scientific background for biodiversity conservation report of the All–Ukrainian scientific and theoretical conference // Bull. of the Eurasian Dry Grassland Group, 2016, № 30. – P. 7–8.
502. Дідух Я.П., Ромащенко К.Ю., Футорна О.А. Етапи еволюції роду *Stipa* і формування



- степів // Укр. ботан. журн., 2016, 73, № 1. – С. 21–32.
503. Kuzemko A.A., Steinbauer M. J., Becker Th, Didukh Ya.P., Dolnik Ch., Jeschke M., Naqinezhad A., Ugurlu E., Vassilev K. Dengler J. Patterns and drivers of phytodiversity in steppe grasslands of Central Podolia (Ukraine) // Biodiv. Conserv., 2016, № 25. – P. 2233–2251.
504. Дідух Я.П., Фіцайло Т.В., Мала Ю.І., Пашкевич Н.А., Ходосовцев О.Є. Біотопи Гірського Криму / Ред. Я.П. Дідух – К.: ТОВ «НВП Інтерсервіс». – 2016. – 292 с.
505. Dengler J., Biurrun I., Apostolova I., Barestegi A., Baumann E., Becker T., Becker U., Boch S., Cancellieri L., Dembicz I., Didukh Ya., Dolnik C., Ermakov N., Filibeck G., Garcia-Mijangos I., del Galdo G. G., Guarino R., Janišová M., Jaunatre R., Jensen K., Jeschke M., Kaçki Z., Kozub Ł., Kuzemko A., Löbel S., Pedashenko H., Polyakova M., Ruprecht E., Szabó A., Vassilev K., Velev N., Weiser F. Scale-dependent plant diversity in Palaeartic grasslands: a comparative overview // Bull. of the Eurasian Dry Grassland Group, 2016. – P. 1–12.
506. Didukh Ya.P. Nitrogen as an indicator of ecosystem stability and development // 59<sup>th</sup> Annual Symposium of the International Association for Vegetation Science. Conservation of Plant Communities: From Environmental Drivers to Ecosystem Services. Abstracts (Pirenopolis, Brazil, 12–17 June 2016). – Pirenopolis, 2016. – P. 64.
507. Дідух Я.П. Види флори – можливі кандидати до виключення із списку «Червоної книги України» // Рідкісні рослини і гриби України та прилеглих територій: реалізація природоохоронних стратегій. Мат. IV Міжн. конф. (Київ, Україна, 16–20 трав. 2016). – К.: Паливода А.В., 2016. – С. 16–18.
508. Белемець Н.М., Бонюк З.Г., Дідух Я.П., Федорончук М.М. Охорона та збереження рідкісного виду *Spiraea pikoviensis* (Rosaceae) в Україні. // Рідкісні рослини і гриби України та прилеглих територій: реалізація природоохоронних стратегій. Мат. IV Міжн. конф. (Київ, Україна, 16–20 трав. 2016). – К.: Паливода А.В., 2016. – С. 54–57.
509. Дідух Я.П. Оцінка репрезентативності мережі природно-заповідних об'єктів України (ботанічний аспект) // Укр. географ. журн., 2016. – № 2. – С. 13–19.
510. Дмитраш-Вацеба І.І., Дідух Я.П., Шумська Н.В. Нова популяція *Sesleria uliginosa* (Poaceae) на Опіллі (Україна) та загрози її зникнення // Укр. ботан. журн., 2016, 73, № 6. – С. 545–556.
511. Дідух Я.П., Дубина Д. В., Чусова О.О. Класифікація рослинності та біотопів: проблеми, рішення, перспективи // Укр. ботан. журн., 2016, 73, № 5. – С. 522–530.
512. Mucina L., Bültmann H., Dierßen K., Theurillat J.-P., Raus T., Čarni A., Šumberová K., Willner W., Dengler J., García R. G., Chytrý M., Hájek M., Di Pietro R., Iakushenko D., Pallas J., Daniëls F.J.A., Bergmeier E., Guerra A. S., Ermakov N., Valachovič M., Schaminée J.H.J., Lysenko T., Didukh Y.P., Pignatti S., Rodwell J.S., Capelo J., Weber H. E., Solomeshch A., Dimopoulos P., Aguiar C., Hennekens S. M. Tichý L. Vegetation of Europe: Hierarchical floristic classification system of vascular plant, bryophyte, lichen, and algal communities. // Applied Veg. Sci., 2016, 19 (Suppl. 1). – P. 3–264.
513. Ольшевська І.А., Дідух Я.П., Мала Ю.І., Пашкевич Н.А. Лучна рослинність заплави р. Случ // Природа Західного Полісся та прилеглих територій, 2016, № 13. – С. 125–145.
514. Дідух Я.П., Чорней І.І., Буджак В.В., Токарюк А.І., Кіш Р.Я., Протопопова В.В., Шевера М.В., Козак О.М., Контар І.С., Розенбліт Ю.В., Норенко К.М. Кліматогенні зміни рослинного світу українських Карпат / Наук. ред. Я.П. Дідух і І.І. Чорней. – Чернівці: «Друк Арт», 2016. – 280 с.

## 2017

515. Willner W., Jiménez-Alfaro B., Agrillo E., Biurrun I., Campos J.A., Čarni A., Casella L., Csiky J., Čušterevska R., Didukh Y.P., Ewald J. & Chytrý M. Classification of European beech forests: a Gordian Knot? // Applied Veg. Sci., 2017, 1. – P. 1–33.
516. Parnikoza I.Yu., Andreev I.O., Bublyk O.M., Spiridonova K.V., Gołebiewska J., Kubiak M.,

- Kuczynska A., Mystkowska K., Olędzyczna N., Urasinska B., Slezak–Parnikoza A., Górniak M., Wojciechowski K., Didukh Ya. P., Kunakh V. A. The current state of steppe perennial plants populations: A case study on *Iris pumila* // *Biologia*, 2017, 72(1). – P. 24–35.
517. Kuzemko A.A., Didukh Ya.P., Onyschenko V.A., Kish R.Ya., Chorney I.I., Moysienko I.I., Vynokurov D.S. Habitats of Ukraine offered for inclusion in Resolution 4 of the Bern Convention // 8<sup>th</sup> Planta Europa Conference «Save Plants for Earth's Future» Book of abstracts (Kyiv, May 22–26, 2017). – Kyiv, 2017. – P. 61.
518. Дідух Я.П. Концепція формування системи заповідних об'єктів з метою збереження біорізноманіття України на екологічних засадах // Вісн. НАН України, 2017, № 6. – С. 51–60.
519. Дідух Я.П. Основні наукові принципи та критерії формування та оцінки заповідних об'єктів // Заповідна справа в Україні: абсолютна заповідність чи європейська модель гармонії людини і природи. – Львів, 2017. – С. 44–51.
520. Норенко К.М., Дідух Я.П. Морфометричні параметри та вікова структура *Elaeagnus angustifolia* L. на північній та західній межі поширення // Вісн. Чернівецьк. ун-ту. Біол. сист., 2017, 9, вип. 1. – С. 115–122.
521. Didukh Ya, Chorney I., Budzhak V., Tokaryuk A., Kish R., Protopopova V., Shevera M., Kozak O., Rosenblit Yu., Norenko K. The impact of climate change on vegetation cover in the Ukrainian Carpathians // *Studia Universitatis Babeş–Bolyai. – Biologia*, LXII, Sp. Iss., 2017. – P. 105–106.
522. Дідух Я.П. Синтаксономическое разнообразие Украины и его экологическая оценка // Проблемы экспериментальной ботаники. Купревичские чтения XI. – Минск: Тэхналогія, 2017. – С. 5–76.
523. Дідух Я.П. Досягнення та перспективи розвитку класифікації рослинності в Україні // Класифікація рослинності та біотопів України як наукова основа збереження біорізноманітності. Мат. другої наук.-практ. конф. (Київ, 14–15 берез., 2016). – К.: 2017. – С. 6–17.
524. Чусова О.О., Дідух Я.П. Ксерофільні степові та кретофітні біотопи басейну р. Красна (Луганська обл.) // Класифікація рослинності та біотопів України як наукова основа збереження біорізноманітності. Мат. другої наук.-практ. конф. (Київ 14–15 берез. 2016). – К.: 2017. – С. 119–127.
525. Дідух Я.П. Класифікація біотопів як екологічна основа збереження біорізноманіття // Мережа НАТУРА 2000 як інноваційна система охорони рідкісних видів та оселищ в Україні (Київ 15 лют. 2017). – К., 2017. – С. 36–38.
526. Rozenblit Yu.V., Didukh Ya.P. Sigma-syntaxa of the dry grassland vegetation in the Dnister River Canyon // *Semi–natural Grasslands Across Borders: 14<sup>th</sup> Eurasian Grassland Conference Semi–natural Grasslands Across Borders* (Riga, Latvia and Western Lithuania, 4–11 July 2017). – Riga, 2017. – P. 66.
527. Prokopuk Yu., Krylov Ya., Didukh Ya., Netsvetov M. Climate change vulnerability of floodplain oak forests in the city of Kyiv // *EuroDendro Conference 2017. Book of Abstracts* (Estonia, Tartu 6–10 September, 2017).– Tartu, 2017. – P. 111.
528. Куземко А.А., Дідух Я.П., Дубина Д.В., Мойсієнко І.І., Дзюба Т.П., Ємельянова С.М., Винокуров Д.С. Використання фітосоціологічних баз даних для інвентаризації біотопів, що охороняються Бернською конвенцією та оселищною директивою ЄС на прикладі степових біотопів України // Пр. Всеукр. наук.–практ. конф. Заповідна справа у степовій зоні України (Урзуф 14–15 берез. 2017). – К., 2017, 2. – С. 110–114.
529. Дідух Я.П., Розенбліт Ю.В. Методичні основи виділення та оцінки екомерів (на прикладі Дністровського каньйону) // *Укр. ботан. журн.*, 2017, 74, № 3. – С. 227–247.
530. Дідух Я.П. Схема класифікації чагарникових біотопів України // *Укр. ботан. журн.*, 2017, 74, № 4. – С. 347–354

531. Дідух Я. П., Протопопова В. В., Шевера М. В., Буджак В. В., Токарюк А. І., Скільський І. В., Величко М. В., Данилик І. М., Кіш Р. Я., Коржик В. П. Професору Іллі Іллічу Чорнею – 60 // Укр. ботан. журн., 2017, 74, № 5. – С. 503–505.

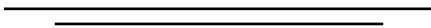
**2018**

532. Netsvetov M., Prokopuk Yu., Didukh Ya., Romensky M. Climatic sensitivity of *Quercus robur* L. in floodplain near Kyiv under river regulation // Dendrobiology, 2018, 79. – P. 20–33.

533. Didukh Ya., Chusova O., Demina O. Syntaxonomy of chalk outcrop vegetation of the order *Thymo cretacei*–*Hyssoptetalia cretacei* // Hacquetia, 2018, 17, № 1 – P. 85–109.

534. Didukh Ya., Kontar I., Boratyński A. Phytoindicating Comparison of Vegetation of the Polish Tatras, the Ukrainian Carpathians, and the Mountain Crimea / Geographical Changes in Vegetation and Plant Functional Types, Geobotany Studies / Eds. A.M. Grellier et al. – Springer International Publishing AG, CH, 2018 – P. 185–210.

535. Койнакова О.В., Дідух Я.П. Сучасний стан рослинного покриву природного заповідника «Єланецький степ» // Мат. міжн. наук.-практ. конф. «Флористичне і ценотичне різноманіття у відновленні, охороні та збереженні рослинного світу» (Київ, 23–25 квіт. 2018). – К.: Вид-во Ліра-К, 2018. – С. 55– 56.



## ЗМІСТ

---

Життєпис .....	4
Яків Петрович Дідух. Творчий шлях у ботанічній науці .....	8
Yakiv P. Didukh. Career in botanical science .....	25
Список наукових праць Я.П. Дідуха.....	28
Додаток. Світлина	



**Перше місце наукової роботи – Рівненський краєзнавчий музей (1966)**



**Перша гірська експедиція, Кавказ, Північна Осетія (1970)**



**Полюві екскурсії з проф. В.Д. Авдеєвим (посередині) (1970)**



**Подільськими крутосхилами з Ю.Р. Шелягом–Сосонком (1975)**





**Запрягайте хлопці коні (Полісся, 2002)**



**Уже запрягли (Черемоський ПЗ, 2006)**





**В команді МНС на Кіровоградщині (2001)**



**Шацьким НПП (2008)**





**На «Бузькому гарді» (2001)**



**У Високих Татрах (2004)**



**Татранськими стежками (2004)**



**Експедиція по горах Атласу (Марокко, 2005)**



**Крим, Біла скеля (2011)**





Квітує *Galanthus plicatus* у Холодному яру (2007)



Опілля (2009)



**Над Дністровською ГЕС (2008)**



**На Дністровських крутосхилах (2008)**





**На острів Зміїний (2009)**



**Вперед, на інший берег Дністра (2009)**



**Карадаг (2011)**



**У Опукському заповіднику (2012)**





**Екскурсія для співробітників Інституту ботаніки  
екологічною стежкою «Лісники» (2000)**



**Польова практика зі студентами НаУКМА у Криму (2012)**



**Із академіком К. Зажицьким (Краків) (2004)**



**Підсумки робочого дня (2005)**





**Бесіда у марокканській оселі (2005)  
(А. Ромо, Я. Дідух, А. Боратинський)**



**Конференція EVS (Рим, 2016)  
Я. Дідух, Л. Муцина з італійськими колегами**



**Я.П. Дідух, П.М. Черінько – члени Українського комітету  
«Людина і Біосфера» ЮНЕСКО (Дрезден, 2011 р.)**



**Виступ на майдані Незалежності (2005 р.)**





**На міжнародній зустрічі (зліва направо С.В. Мякушко, Я.П. Дідух, акад. А.П. Шпак, акад. Б.Є. Патон) (2003)**



**У колі колег Відділення загальної біології НАН України (2005)**